

Søsken og plassering i fosterhjem

Rapport om utfordringer, hindringer og tiltak ved søskenplassering i fosterhjem

ASGEIR FALCH-ERIKSEN

NOVA

Velferdsforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Søsken og plassering i fosterhjem

Rapport om utfordringer, hindringer og tiltak
ved søskenplassering i fosterhjem

ASGEIR FALCH-ERIKSEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Rapport 11/2017

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Høgskolen i Oslo og Akershus 2017

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-631-2
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-632-9
ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.com
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
NOVA, HiOA
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
Nettadresse: www.hioa.no/nova

Forord

Rapporten er skrevet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Prosjektet mottok to måneders finansiering og er en del av et større utviklingsarbeid innen fosterhjemstjenesten internt i forvaltningen. Målsetningen for direktoratet er i første omgang å kartlegge utfordringer og problemer som norsk barnevern står overfor når det gjelder søskenplasseringer.

I dette arbeidet har direktoratet sikret en produktiv og uavhengig forskningsprosess underveis. En takk går ut til Tonje Gundersen, Kirsten Sandberg, Liv Marie Melby og Cecilie Falch-Eriksen for kommentarer og innspill i et hektisk prosjekt. Jeg vil også takke informanter som stilte opp i studien og sørget for at arbeidet kunne gjennomføres.

Asgeir Falch-Eriksen

September 2017

Innhold

Sammendrag	7
1 Introduksjon	9
1.2 Fremgangsmåte og metode	11
1.3 Kunnskap om søskenplasseringer	13
1.4 Splittelse av søsken: Et problem som ikke blir borte av seg selv	16
1.5 Fosterhjemsplassering når det kommer til søskenplassering	16
2 Politiske og rettslige føringer for søskenplasseringer	20
2.1 Familieforrinn i Grunnloven (<i>Grl</i>)	21
2.2 Siste lovendring – Prop. 106 L (2012–2013)	23
2.3 Barnekonvensjonens Art. 16 og Prop. 106 L (2012–2013)	25
2.4 Forutsetninger for ethvert tiltak: Prinsippet om barnets beste	27
2.4.1 Grunnlovens familieforrinn og barnets beste	28
2.4.2 Ulike måter å vurdere ut fra barnets beste	29
3 Intervjustudiet: Utfordringsbildet ved søskenplasseringer – et bilde fra praksis	32
4 Søskenplasseringens ulike bestanddeler	39
4.1 Søsken – det tredje sporet	40
4.2 Søsken i praksis	41
4.3 Søskenplassering	43
4.4 Støtte mellom søsken	44
4.5 Ulike begrunnelser for splittelser av søskenflokkene:	45
4.6 Stabilitet under plassering	47
4.7 Skranker for matching og individuelle vurderinger	47
4.8 Parentifiseringens rolle i splittelse	49
5 Tiltak relevant for søskenplasseringer	50
5.1 Modell for fosterhjemmsorg: Nabo til familie	50
5.2 Støtte og oppfølging til foster- og biologiske foreldre	51
5.3 Gruppebeslutninger i familie: Familieråd	51
5.4 Utvikle nasjonale veiledere for kunnskapsbasert praksis	52
5.5 Mer moro med brødre og søstre	53
6 Avsluttende diskusjon	54
Summary	57
Litteraturliste:	59

Sammendrag

Rapporten kartlegger utfordringer og problemer som barnevernet står overfor ved plassering av søskenflokker i fosterhjem. Seks av ti søsken splittes ved plassering. Stortinget og regjeringen har ytret at søsken skal plasseres sammen med mindre dette ikke er til barnets beste. I og med at dette er relativt nye krav, så hviler det store utfordringer innen tjenesteapparatet, og dets evne til å plassere søsken sammen. Utfordringene ser også ut til å ligge på et organisasjonsnivå og ikke i praksis. Den største utfordringen ser ut til at det ikke er nok tilgjengelige fosterhjem for søskenflokker.

I tillegg tar rapporten for seg søskenrelasjonens rettslige stilling og hvilke konsekvenser denne har for krav til praksisfeltet. I dag er et prinsipp om familiefortrinn nedfelt i Grunnloven, og søskenrelasjonen er en type familierelasjon. I de fleste tilfeller griper barnevernet inn i relasjonen mellom foreldre og barn. Barnevernet har ikke uten videre rett til å gripe inn i relasjonen mellom søsken. Dersom søsken skal splittes, så skal dette kun skje dersom det er til barnets beste.

Til slutt gis noen forslag til tiltak som kan iverksettes for å bøte på utfordringene som reises ved plassering av søsken i fosterhjem.

Forskningsprosjektet var kort (2 måneder), og det er et behov for ytterligere forskning for å kunne sikre målsetningen om at søsken skal plasseres sammen.

Our investment in the familial relationships of children over time cannot be limited to their interaction with adult caregivers. As the lifecourse winds its way out of childhood, the very nature of our primary relationships change as do our emotional and physical supports. Child welfare interventions should incorporate this broader perspective, finding ways to maintain and nurture all existing family structures, especially those that have the potential to last a lifetime.

(Shlonsky et.al. 2005)

1 Introduksjon

Søskenflokker splittes ofte i saker der barnevernet plasserer barn i fosterhjem. En splittelse bør ifølge faglig anbefalt praksis fra Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) ikke forekomme uten at det er underlagt en barnets bestevurdering¹, og at det da er til barnets beste at splittelse skal inntreffe.² Videre er anbefalt praksis at dersom splittelse allikevel er uunngåelig, skal forholdene legges til rette for at søsken får ha samvær, men bare dersom dette er til barnets beste. Den første anbefalingen er ikke lovpålagt, mens tilretteleggingskravet er nedfelt i Lov om barneverntjenester (*bvl*) §4-16. Tematikken har de siste årene blitt satt i økende grad på agendaen både i det offentlige ordskiftet, norsk forvaltning og i internasjonal forskning. Dette er bakteppet for herværende rapport.

Søsken som plasseres i samme fosterhjem, kalles for søskenplassering. Når ett eller flere søsken ikke plasseres sammen, er det en splittelse.³ I denne rapporten vil splittelser anses som et problem i de tilfellene hvor det ikke foreligger faglige grunner for hvorfor splittelse skal inntreffe – altså skal splittelser inntreffe kun når det er til barnets beste.

¹ I dette notatet vil jeg gjennomgående benytte benevnelsen «barnets beste» ved henvisning til Barnekonvensjonen Art. 3.1.

² Retningslinjer og veiledere er i særlig grad utviklet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Fosterhjem/fosterhjemsplassing_slekt_netverk/Soskenplassing_2_anbefalinger/

³ Splittelse er en benevnelse som forekommer hyppig i diskusjonen om søskenplassering, og vil derfor bli brukt gjennomgående.

Beslutninger som splitter søsken er såkalte plasseringsvedtak – *bvl* §4-15: «Innenfor den ramme som er fastsatt i §4-14 skal stedet for plassering velges ut fra hensynet til barnets egenart...». Et slikt vedtak skal være underlagt prinsippet om barnets beste (jf. *bvl* §4-1). Ved omsorgsovertakelse skal Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker (heretter «nemnda») foreta individuelle vurderinger av barnets egenart. En søskenplassering skal med andre ord ikke forekomme uten vurdering av enkeltbarnas enkeltvise og samlede behov for plassering. I og med at det normale for en søskenflokk er å vokse opp sammen, og at intervensjoner er underlagt grunnleggende rettslige skranker, så er splittelse av søsken underlagt et sterkt krav til begrunnelse (jf. Grunnloven (*Grl*) §102, 104 og Barnekonvensjonen (BK) Art 8.1). At søskenplasseringen skal ta utgangspunkt i enkeltbarnet, er også i tråd med FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK): «*In all actions concerning children, ..., the best interests of the child shall be a primary consideration*» (BK Art. 3.1). Det er en truisme at familien er den grunnleggende oppvekstarenaen for ethvert barn. Dette er forutsatt både i norsk rettspraksis og i internasjonal rett.

I dag skal splittelser av søskenflokker ytes særlig oppfølging på grunn av samværsretten i *Bvl* 4-16. Dette gjelder alltid i de tilfellene der en barnets beste-vurdering har konkludert med at splittelse skal inntre, men særlig i de tilfeller der søsken splittes fordi det ikke foreligger fosterhjem som kan ta imot hele søskenflokker. Splittelser av den siste typen, som er av en ren praktisk karakter, er en stor utfordring for barnevernet og er etter hva informantene til denne studien erfarer, svært utbredt (Dette er også i tråd med funn i Amundsen, 2016; Pedersen, 2016). *Denne rapporten har til hensikt å se på hvilke utfordringer og hindringer som står i veien for søskenplasseringer i fosterhjem.*

Når denne rapporten, i del én, har gått igjennom fremgangsmåte og metode for sin tilblivelse, samt hvordan kunnskapen som brukes i rapporten er lokalisert⁴, så vil visse begrepsavklaringer bli gitt. Del to skal gå gjennom de rettslige og politiske rammene for søskenplassering, og mer spesifikt, prinsippet om barnets beste og Grunnlovens prinsipp om familiefortrinn. Den tredje delen skal tegne utfordringsbildet som søskenplasseringer utgjør, og slik det blir gitt av informanter til denne studien. Den fjerde delen vil ta for seg

⁴ Dette er en rapport hvor forskningslitteratur er viktig, men det skal ikke forveksles med en kunnskapsoppsummering. Kunnskap trekkes fram som skal kunne sette utfordringsbildet som er hentet inn via intervju, i et barnevernfaglig perspektiv innen søskenplasseringer.

hovedbestanddelene i søskenplasseringer og vil bli basert på gjennomgangen av rettslig-politisk status ved søskenplasseringer og utfordringsbildet. Den siste delen gir eksempler på tiltak eller metoder som kan avhjelpe problemet med manglende søskenplasseringer.

I denne rapporten skal vi få vite at vi i dag vet at splittelse av søskenflokker forekommer i flere tilfeller enn samsplasseringer. Splittelsene medfører også mest sannsynlig psykiske problemer og stress, og plassering av søskenflokker samlet er noe barn oftest vil, og som også kan øke sannsynligheten for enten tilbakeføring eller en mer stabil plassering. Forskning peker stort sett i denne retningen. Dette innebærer at det skal gode grunner til for at søskenplasseringer ikke skal være til barnets beste, samtidig som disse grunnene eksisterer. Utviklingen innen kunnskapsfronten på fosterhjemfeltet har gjort at søskenplasseringer internasjonalt har utviklet seg til å bli en distinkt faggren innen barnevern.

1.2 Fremgangsmåte og metode

Denne rapporten er et produkt av et kortvarig forskningsprosjekt (april og mai 2017). Rapporten har til hensikt å være et innspill til Bufdirs arbeid med å utvikle fosterhjemstiltak som omhandler søskenplasseringer. Et ledd i dette er å kartlegge hvilke problemer og utfordringer norsk barnevern står overfor. Prosjektet tok dermed utgangspunkt i at samlet søskenplassering skal, ut fra faglig anbefalt praksis, være hovedregelen for praksisfeltet når søsken i en familie blir tatt ut av hjemmet (dette er den første faglige anbefalingen av to anbefalinger om søskenplasseringer).⁵

Unntaket fra en slik hovedregel er når det ikke er til barnets beste å bli plassert sammen med søsken, men da skal det legges til rette for samvær (som er den andre faglige anbefalingen). Selv om denne todelte praksisnormen er åpenbar ut fra dagens lovgivning, så er det store praktiske problemer knyttet til å oppnå målsetningen for forvaltningen. Informantene til denne studien uttrykker samtidig at søskenflokker splittes, ikke fordi det er til barnets beste, men fordi det ikke er fosterhjem tilgjengelig. På grunn av prosjektets smale ramme, vil dette problemfeltet ikke bli gitt grundige analyser. Til dette må et

5

https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Fosterhjem/fosterhjemsplassing_slekt_netverk/Soskenplasseringer_2_anbefalinger/ . Lastet ned 30.05.17.

større og langt vidtrekkende forskningsprosjekt om søskenplasseringer og tiltak igangsettes.

For å kartlegge problemer og utfordringer tilknyttet søskenplasseringer, vil rapporten trekke veksler på særlig fire momenter relevant for søskenplasseringer: Forskningskunnskap på området, de politiske og rettslige føringene for søskenplasseringene (med en særlig diskusjon av prinsippet om barnets beste), tilgjengelig statistikk og intervjudata fra eksplorerende semi-strukturerte intervjuer av ulike aktører innen barnevernet. Det foreligger svært lite offentlig tilgjengelig statistikk på dette feltet. Dette til tross for at Barne-, ungdoms og familieetaten (Bufetat) registrerer søsken i alle henvendelser om fosterhjem fra kommunalt barnevern.⁶

(1) I oppstarten av prosjektet ble det utført eksplorerende intervjuer av informanter og stake-holders i norsk barnevern. Disse intervjuene ble utført med tanke på å legge føringer for resten av prosjektet. Utfordringsbildet som ble kartlagt skulle berede grunnen for den videre gangen i prosjektet. Informantene ble hentet fra kommunalt og statlig barnevern, og fra organisasjoner. Informantene er anonymisert i henhold til god forskningsetisk skikk. Vi valgte et eksplorerende forskningsdesign fordi det foreligger lite kunnskap om tema fra før i Norge, og fordi dette er en effektiv måte å få innsikt i problemkomplekset når tidsrammene for prosjektet er knappe, slik som i dette prosjektet.

(2) Forskningskunnskapen det refereres til skal i all hovedsak være fagfelle-vurdert. Fagfellevurderinger er grunnleggende for vitenskapelig publisering og handler om kvalitetssikring av ny kunnskap, og at kunnskapen som fremkommer fra forskningen holder en vitenskapelig standard. Allikevel må også rapporten basere seg på «grå litteratur» der hvor det er nødvendig. Grå litteratur er ulike tekster som reflekterer en åpenbar forskningsinnsats, men som ikke har vært gjennom fagfellevurdering, og som kanskje til og med har en uklar publiseringsstatus. Dette kan handle om forsknings- og konsulentrapporter, evalueringer, utredninger, masteroppgaver og rutiner og retningslinjer mm. Grå litteratur kan være svært relevant i forvaltningsøyemed, da begrunnelser for hvorfor en praksis er som den er, sjelden er et direkte resultat av forskning, men heller noe som kun blir referert til som forskningsbasert og grå litteratur.

6

https://www.bufdir.no/barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/Henvisning_til_Bufetat/ . Lastet ned 16.05.17.

(3) Det er viktig å redegjøre for politiske og rettslige utviklingstrekk og føringer vedrørende søskenplasseringer. Særlig fordi de kan forklare hvorfor det er problemer og hindringer for nettopp søskenplassering. Det vil bli gjort gjennom dokumentstudier og studier av gjeldende rett. Selv om visse organisasjoner har argumentert for søskenplasseringer i lang tid, som f.eks. SOS-barnebyer, så har søskenplasseringer blitt løftet fram som et politisk satsingsområde kun i senere tid. Dette henger sammen med historiske og sosiologiske forutsetninger, nemlig ved framveksten av et fokus på søsken som en selvstendig og viktig komponent i et barns familieliv. Sagt på en annen måte henger et økende fokus på søsken sammen med den stadige differensieringen av praksisfeltet som ny kunnskap fordrer for barnevernet. I økende grad, og på tvers av forskningsmiljøer, og vitenskapelige disipliner, dokumenteres positive effekter av søskenplasseringer og også problemer med å splitte søskenflokker. Allikevel er det i dag kun en tilretteleggingsplikt for kommunen til å sikre samvær mellom søsken når «hensynet til barnet ikke taler imot det» (bvl §4-15).

(4) Det er begrenset tilgjengelig statistikk som spesifikt går på søskenplasseringer, og det foreligger ingen offisiell statistikk presentert gjennom Statistisk sentralbyrås offentlige tilgjengelig KOSTRA-data eller Bufdirs egne data. Dette til tross for at ønsker om søskenplasseringer registreres som en selvstendig komponent i henvendelsen kommunen sender statlig barnevern om fosterhjem. Statistikken som er brukt i denne rapporten er dermed sekundærdata – altså data annen forskning eller kartlegging bygger på, og som ikke er skreddersydd denne rapporten og vår problemstilling.

1.3 Kunnskap om søskenplasseringer

Denne rapporten har ikke anledning til å gi noen systematisk oppsummering eller god presentasjon av forskning på området eller de ulike tilnærminger og problemstillinger knyttet til kunnskapsfronten på området. Det er en gryende interesse for temaet i fagmiljøer og svært mye forskningsaktivitet som tematiserer søskenplassering i fosterhjem. Søskenplasseringer åpner opp særegne problemstillinger rundt saksgangen som leder fram til selve plasseringen. Dette gjelder tematikk knyttet til alt fra bekymringsmelding og undersøkelsessak, til beslutningsprosessen i nemnda, og planer for oppfølging. Formålet med beskrivelsen av kunnskapssøk er å forklare hvordan arbeidet med rapporten gikk fram da datainnhenting på utfordringsbildet i fosterhjemstjenesten var

ferdigstilt. Det er med andre ord ikke tillagt denne rapporten å gå gjennom litteraturen systematisk, men kun i sammenheng med utfordringsbildet.

Det er mange tiår med forskning som tar opp i seg kombinasjonen av søsken på den ene siden, gjerne med tematikk fra psykologi, medisin, og sosiologi, og rettslige og statsvitenskapelig forskning på barnevern på den andre siden. Selv om fosterhjemsplassing er det eldste tiltaket innen barnevernet, så var det først på 80-tallet man kunne se en eskalering av publikasjoner internasjonalt og et stadig økt fokus på hvordan barnevernet praktiserte overfor søsken og søskenplassing. Fra et ensidig fokus på foreldre–barn-relasjonen, har kompleksiteten tiltatt i barnevernet som fagfelt, noe som har ledet til at fosterhjemsforskningen som fagfelt har blitt ytterligere differensiert. Søskenplassing blir i de fleste tilfeller i dag knyttet til prinsippet om barnets beste, noe som tydelig henger sammen med utviklingen innen menneskerettighetene.

Kunnskapen som fyller opp fagfeltets korpus av vitenskapelige publikasjoner innen søskenplassing i fosterhjem, er også langt på vei uavhengig av nasjonalstaten som kontekst. Plasseringer i fosterhjem, enten dette er i slekt og nettverk eller i ordinært rekrutterte fosterhjem, er selve hovedregelen for plasseringer på utsiden av hjemmet på tvers av medlemsland i Organization for Economic Co-operation and Development (OECD – dvs. land Norge normalt sammenlikner seg med).

Utviklingen bidrar til en stadig mer differensiert kunnskapsproduksjon og er en utfordring for systematisering. I denne rapporten organiseres utviklingen etter fire ulike forgreininger:

1. Intergenerasjonelt: Vertikale bånd mellom barn, foreldre og fosterforeldre
2. Søskenrelasjon: Horisontale bånd, etablering, utvikling og kvalitet på søskenrelasjon i søskenflokk og med fostersøsken
3. Søskenstatus: Normative, rettslige og psykologiske praksisforståelser av søsken
4. Organisasjonsutvikling: Hvordan forvaltes søskenplassing, og dets tiltak

Det ble gjennomført litteratursøk i særlig engelskspråklige databaser, i tillegg til norske. Det er allikevel slik at det ikke foreligger mye norskspråklig forskning dedikert til søskenplassing i fosterhjem og som er fagfelleurdert. I

tillegg skriver norske forskere på engelsk. Det skal her legges til at det foreligger to masteroppgaver som er dedikerte til nettopp søskenplasseringer (Amundsen, 2016; Pedersen, 2016), men disse er ikke fagfelleverdert. Dette gjelder også rapporten til Winsvold et al. (Winsvold, Valset, Clausen, & Kristofersen, 2012). Det litteratursøket finner, er fagfelleverderte publikasjoner, noe som er prosedyren og testen for å få vitenskapelig kunnskap publisert.

Det er mest formålstjenlig å initiere et kunnskapssøk gjennom å lokalisere relevante emneord. Emneordene er ofte valgt av forskeren selv for å gi en pekepinn på hvilken fagdiskurs forskeren henvender seg til. Det er hensiktsmessig å søke på emneordene fordi de ofte sikter til en akademisk diskusjon og akademiske problemstillinger som enkelt skal kunne lokaliseres i et forskerfelleskap – emneordene er ord man søker etter. For å illustrere ble det i de initiale søkene i denne kunnskapsoversikten brukt få emneord: «Foster home», «foster care», «out of home», «kinship care», «sibling placement», «siblings» og «sibling ties» i ulike kombinasjoner og også på norsk. I begynnelsen ble det også en avgrensning av litteratur tilbake til 2006.⁷

Ved Høgskolen i Oslo og Akershus er det tilgang til å søke i samtlige tidsskrift i verden. Det er variert tilgang til selve dokumentet, men det er tilgang til alt som er publisert. Oftest er det allikevel også tilgang til selve forskningen. Det ble søkt i Oria, Web of Science, EBSCOhost, ScienceDirect, Scopus, ProQuest og ulike forlag. Dette er vanlig kutyme i oppstarten av utviklingen av kunnskapsoppsummeringer, noe vi ikke har anledning til å gjøre her.

Når så funnene er sortert i Endnote, så begynner en avgjørende del av søket. Dette er snøballmetoden. Dette går ut på å sette seg inn i litteratursøkets funn og lokalisere og kartlegge fagdiskusjonene. På denne måten finner man svært mye mer relevant litteratur, men som ikke er mulig å lokalisere gjennom ordinære litteratursøk. I herværende studium endte søket til slutt med en litteraturkorpus på 132 bidrag, noe som klart uttrykker at «søskenplassering» mest sannsynlig kan refereres til som et eget forskningsfelt. I denne rapporten vil litteraturlisten reflektere en liten del av dette fagområdet.

⁷ En oversikt over kunnskap fra 2000 til 2006 kan hentes her:

http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/downloads/teleconferences/Siblings_in_foster_care.pdf . Lastet ned 30.05.17

Og her:

http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/downloads/sibling_bibliography.pdf . Lastet ned 30.05.17.

1.4 Splittelse av søsken: Et problem som ikke blir borte av seg selv

I Norge, som andre land, er søskenplasseringer en kompleks prosess både profesjonelt og organisatorisk. Svært mange land sliter med å plassere søsken sammen når en plassering samlet er til hvert enkelt søskens beste (SOS – Children’s Villages, 2012). Både kommunalt og statlig barnevern jobber ofte sammen med oppfølging av en fosterfamilie, gjennom for eksempel å sette inn forsterkningstiltak og frikjøp av foreldre. I tillegg inkluderes noen ganger private tilbydere av fosterhjem. Søskenplasseringer i fosterhjem blir derfor en prøvestein på hvordan barnevernet fungerer i sin helhet. Fraværet av dedikerte forskningsprosjekter på feltet er et paradoks når nettopp søskenflokker er en grunnleggende utfordring i beskrivelser og vurderinger av omsorgskontekster og plasseringsvalg (McCormick, 2010).

Et av fagmiljøene som har viet søskenplassering fokus er SOS-barnebyer. I følge deres søskenbarometer blir seks av ti søsken splittet ved implementering av omsorgsvedtak og plasseringsvedtak i fosterhjem (SOS-barnebyer, 2016). Dette tallet har vært stabilt over tid, og kan spores i både SOS-barnebyers tidligere barometre fra 2013, og i annen forskning (Backe-Hansen, Havik, & Grønningsæter, 2013). Tallene bak SOS-barnebyer viser også at det ikke foreligger regionale forskjeller som er signifikante – problemet og utfordringene er med andre ord nasjonale.

1.5 Fosterhjemsplassing når det kommer til søskenplassering

Fosterhjem er ifølge Statistisk sentralbyrå det mest brukte tiltaket når staten midlertidig må overta omsorgen for et barn.⁸ Slik er det også i andre land (SOS – Children’s Villages, 2012). Fosterhjemmets tiltenkte rolle som en naturlig familieliknende oppfostringsarena for barn, gir dette tiltaket et fortrinn for barn med omsorgsbehov som ikke er for kompliserte. I tillegg ser vi at forsterkning av fosterhjem har økt de senere årene (Backe-Hansen et al., 2013).

For norsk barnevern er den sentrale beskrivelsen av hva et fosterhjem er i *bvl* §4-22. Her fremgår det at fosterhjem er et privat hjem der det er «personer som har særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsetningene som er lagt til grunn

⁸ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/fosterheim-mest-brukte-plasseringstiltak> . Lastet 20.08.17.

om oppholdets varighet». Tilsvarende beskrivelse er sakset inn i Forskrift om fosterhjem.

Det fremgår ikke fra barnevernloven at det er påkrevd at søsken skal plasseres sammen. Det framgår derimot at kommunen skal tilrettelegge for at søsken har samvær (bvl §4-16), med mindre dette strider mot barnets beste. Idet ett av barna vil ha samvær med det andre, men ikke motsatt, så kompliseres tilretteleggingsplikten for kommunene.⁹ Med barns ulike behov må barneverntjenesten til enhver tid vurdere om det er reelt i barnets beste at de ikke har samvær, eller om tjenesten skal tvinge gjennom samvær fordi det er urimelig eller umodent å ikke skulle ønske samvær.

Det som kompliserer bildet om at søskenplassering ikke er påkrevd i barnevernloven, er at Grunnloven, Barnekonvensjonen og den Europeiske Menneskerettskonvensjon er eksponenter for et vern av familie og familieliv. Barn skal fortrinnsvis vokse opp i sin egen familie. Ikke fordi familien i seg selv er en naturlig enhet, men fordi familien gir barn og barndom svært gode forutsetninger for god oppvekst og utvikling. I denne rapporten vil det vektlegges i særlig grad at søsken, søskenflokk og søskenrelasjonen i økende grad anses å være en selvstendig komponent i familien og familielivet, på lik linje med foreldre og relasjonen mellom barn og foreldre.

Fosterhjem som tiltak er mangefasettert, og det er mange innfallsvinkler til hvordan dette tiltaket bør diskuteres. Det er med andre ord et behov for å avgrense. Til å begynne med kan vi definere hva et fosterhjem er. Den formelle og relevante definisjonen av fosterhjem for denne rapporten, er å hente i *bvl* §4-22: «...private hjem som tar imot barn til oppfostring». I tillegg stilles det krav om at fosterforeldrene har fått opplæring og veiledning. Fosterhjemmet blir fulgt opp, kvalitetssikret og underlagt påfølgende tilsyn av kommunalt barnevern, og Fylkesmannen fører tilsyn med praksisen til kommunene.

Det statlige barnevernet skal rekruttere, lære opp og yte bistand overfor kommunene. Det statlige barnevernet skal også refundere kommuners utgifter over visse fastsatte satser, jf. *bvl* §9-4 og 9-5. Statens betalingsansvar utløses av vedtak om omsorgsovertakelse. Dette er særlig relevant i forbindelse med forsterkningstiltak, siden kommune-Norge stort sett består av svært små kommunale enheter med begrenset økonomi. Satsene for egenandel settes av Barne- og likestillingsdepartementet. Det kan også legges til at kommunene

⁹ Samværsordninger faller på utsiden av denne rapporten problemstilling.

kan rekruttere fosterhjem selv, og vil da være ansvarlig for at fosterhjemmet innehar kompetanse. De kan med andre ord inneha en rolle i forbindelse med opplæring også.

I denne rapporten vil plassering i fosterhjem i all hovedsak ikke innebære frivillig plassering etter barnevernloven, eller beredskapshjem. Dette til tross for at disse plasseringene riktignok kan benevnes som fosterhjem. Det utelates på grunn av deres respektive frivillige- (altså at foreldre plasserer frivillig barn utenfor hjemmet) og midlertidige karakter, noe som gjør at de skiller seg vesentlig fra et omsorgsvedtak om fosterhjem. Fosterhjem som vi nå fokuserer på, er de plasseringene som skal fungere som endelige omsorgstiltak og som vedvarer inntil tilbakeføring, voksenalder eller adopsjon inntreffer. Slike fosterhjem har grunnleggende sett til hensikt å gi barn stabilitet over tid, gjennom en familieliknende kontekst. I denne rapporten vil det dermed være viktig å fokusere på fosterhjems plasseringer etter vedtak om omsorgsovertagelse av nemnda. Dette innebærer at foreldrene fortsatt har foreldreretten, men ikke den daglige omsorgen for barna. Dette vil også si at det er nemnda som utløser problematikken om søskenplassering slik denne rapporten i all hovedsak vil adressere dette.

Innsnevringen som her gjøres skal ikke forstås som en nedtoning av de omstendigheter som barnet og foreldrene blir utsatt for ved midlertidige eller akutte plasseringer utenfor hjemmet. Slike plasseringer er traumatiserende for hele familien, både for barna og foreldre (Falch-Eriksen, 2016). Det vil derfor diskuteres kort hvor viktig det er, i de aller fleste tilfeller, å holde søskenflokket samlet umiddelbart og i den stressende tiden når omsorgstiltaket effektueres, og barna blir hentet ut av hjemmet.

I de tilfellene ett barn hentes ut av hjemmet, og ikke det andre barnet eller de andre barna, er det ikke snakk om en søsken*plassering*, men en søsken*splittelse*. Når slike tiltak blir iverksatt, skal selve søsken*splittelsen* være til barnets beste. Denne rapporten vil kun indirekte komme inn på denne problematikken. Fokuset er søskenplasseringer.

I tillegg vil rapporten gå inn på relevante aspekter ved plassering i slekt og nettverk. Dette er i særlig grad relevant fordi forskning viser at søsken oftere kan bli plassert sammen når man oppsøker fosterhjem i slekt og nettverk, forutsatt at barna har slekt og nettverk. I tillegg fører plasseringer i slekt og nettverk ofte til mer stabil plassering og en høyere rate med tilbakeføring (Akin, 2011;

V. N. Albert & W. C. King, 2008; Waid, Kothari, Bank, & McBeath, 2016; Winokur, Holtan, & Batchelder, 2015),

I all hovedsak vil også rapporten fokusere på forholdet mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten i kommunen. Det mest avgjørende for denne rapporten er oppfølgingsansvaret overfor søskenflokket og fosterhjemmet og selve beslutningen om plassering. Når plasseringen utføres skal det inngås en avtale mellom kommunalt barnevern og fosterhjemmet, og også det statlige barnevernet med Bufetat. Et siste moment kan være at når det benyttes en privat tilbyder, blir plasseringskontrakten en fire-parts avtale mellom kommune, stat, fosterhjem og privat tilbyder, og ikke det mer normale som er en tre-parts avtale. Når kontrakten er signert, heter det at fosterforeldrene tar på seg et fosterhjemsoppdrag for barneverntjenesten.

Rapporten vil også komme inn på Bufetats forpliktelser innen rekruttering, opplæring og bistand, samt økonomiske overføringer mellom stat og kommune. Rapporten vil også komme inn på saksgangen i nemnda der hvor det er relevant. For å gjenta: Søskenplasseringer er en kompleks prøvestein på hvordan hele barnevernet fungerer.

2 Politiske og rettslige føringer for søskenplasseringer

Over en viss tid har det vært et uttalt politisk mål å sikre at søskenflokker ikke splittes under plassering, unntatt i de tilfeller der splittelse er til barnets beste (Meld. St. 17 (2015–2016); Prop. 106 L (2012–2013); Sundvollen-erklæringen, 2013).¹⁰ Herunder kan vi særlig trekke fram Solberg-regjeringens regjeringserklæring:

Prioritere tiltak som sikrer at barn under barnevernets omsorg i større grad får vokse opp sammen med sine søsken (Sundvollen-erklæringen, 2013).

Med lovendringen som fulgte Prop. 106 L (2012–2013) fikk kommunene tilretteleggingsplikt for å sørge for samvær mellom søsken i de tilfellene dette ikke talte imot hensyn til barnet (*bvl* §4-16). Samværet skulle sikres på grunn av barnas slektskap og nettverk, noe som henspilte på barnets umiddelbare framtid og videre behov som voksen. En av informantene til denne studien uttrykte at barnevernet som forvaltningsgren er lite selvreflekterende overfor sitt mandat. I følge en informant, er det for enkelt å anta at barnevernets jobb varer inntil barndommen formelt er over, da problemer som et barn har fått i barndommen vil spille over i voksenalder. Informantens poeng har god forskningsmessig dekning (Backe-Hansen, 2014; Falch-Eriksen, 2016).

I fosterhjemsmeldingen som ble forelagt Stortinget i mars 2016, «Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste», ble Sundvollen-erklæringens målsetning igjen ytret, og det henvises til manglende faglige anbefalinger på området vedrørende tiltak og virkemidler for å sikre økt grad av søskenplasseringer (Meld. St. 17 (2015–2016)). Det forventes at veiledere eller retningslinjer som skal veilede skjønnsutøvelse forklarer hvordan man kan oppnå søskenplasseringer og samvær mellom søsken som er plassert. I dag foreligger to faglige relevante anbefalinger for søskenplasseringer, men de går ikke lengre enn å påpeke at søsken fortrinnsvis skal plasseres sammen. Og, om dette ikke er mulig, fordi det

¹⁰ Bjørn Øystein Angel trekker korrekt opp at ideen om at søsken skal plasseres sammen i fosterhjem er eldre enn hva som trekkes fram i denne rapporten (Angel, 2014). Denne rapporten sikter til den nåværende innsatsen, og med dets spesifikke opphav.

er i barnets beste interesse å splitte søskenflokken, så skal kommunen følge opp og tilrettelegge for kontakt og samvær dersom det er til barnets beste.¹¹

Søskenplassering i fosterhjem speiler de fleste utfordringene barnevernet møter på. Dermed blir søskenplasseringer en prøvestein på barnevernet. Målsetningen om at søsken skal plasseres sammen, øker kompleksiteten i barnevernssaker i alle ledd i saksgangen – fra meldinger om enkeltbarn, til undersøkelse av omsorgssituasjon hos ett eller flere barn i søskenflokken, til et tvangsvedtak om å ta enten ett eller flere eller hele søskenflokken ut av foreldrenes omsorgsregime, og til slutt plassering og oppfølging i fosterhjem. I alle ledd kommer søskenplassering inn som en tilleggsdimensjon vedrørende søskenflokken og den framtidige families og fosterfamilies fungeringsevne. I tillegg er det klart at jo flere barn i en søskenflokk som skal plasseres, desto større behov vil fosterforeldre ha i utgangspunktet og i oppfølging, noe som gjør søskenplasseringer annerledes og mer utfordrende enn ved enkeltplasseringer.

I visse tilfeller er det slik at søsken ikke skal plasseres sammen, enten til å begynne med, eller varig. I disse tilfellene blir søskenplasseringene enda mer komplekse da barnevernet på sikt og gjennom hele omsorgstiltakets løp, må vurdere hvorvidt plassering sammen er mulig, ønskelig eller til barnets beste.

2.1 Familiefortrinn i Grunnloven (*Grl*)

Fra og med mai 2014 ble Grunnlovens nye §104 virksom (Dokument 16 (2011–2012)). *Grl* §104 er lagt inn i Grunnlovens kapittel om menneskerettigheter og skal således leses som en grunnstamme i den norske stats verdi grunnlag (jf. *Grl* § 2). Sentralt i den nye konstitusjonelle regelen er kjente menneskerettslige prinsipper:

1. Barnet har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening *skal* tillegges vekt.
2. Prinsippet om barnets beste skal være et grunnleggende hensyn når handlinger og avgjørelser berører barn.
3. Barnets personlige integritet skal vernes om.
4. Barns skal sikres nødvendig økonomisk, sosial og helsemessig trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

11

https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Fosterhjem/fosterhjemplassering_slekt_netverk/Soskenplasseringer_2_anbefalinger/ . Lastet ned 30.05.17.

Disse rettighetsprinsippene, som er nedfelt i Grunnlovens kapittel om menneskerettigheter, er grunnleggende for alle offentlige virksomheter som påvirker et enkeltbarn. Rettighetene er derfor særlig viktige for barnevernet.

I forbindelse med søskenplassering så vil prinsippet om familiefortrinn særlig spille inn da søskenrelasjon nettopp kan sies å være en familierelasjon¹², og at det er en normativ-politisk føring på at familierelasjoner og nettverk er sentrale for et barns oppvekst (Meld. St. 17 (2015–2016); NOU 2016:16; Prop. 106 L (2012–2013); Søvig, 2009). Formuleringen om et familiefortrinn er relativt ny i norsk sammenheng, men burde ikke forstås som noe kontroversielt. Familiefortrinnet er en grunnpilar i familiepolitiske forpliktelser gitt av menneskerettighetskonvensjoner som den Europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) og BK (Søvig, 2009).

Familie og familieliv utgjør omsorgsarenaen for barn i alle samfunn, og denne arenaen er offentlige myndigheter avhengig av at fungerer godt nok for at barn skal vokse opp og utvikles på en god nok måte. Det konstitusjonelle vernet som gis gjennom familiefortrinnet kan dermed sies at fordrer at søskenplasseringer bør anses som et ledd i barnevernets konstitusjonelle ansvar for å sikre et godt nok oppvekstmiljø i familien. Det innebærer at familier ikke må splittes mer enn nødvendig. En slik tolkning framgår også fra den siste offentlige utredningen av barnevernloven:

Generelt vil det være slik at desto fjernere slektskap det er til barnet, desto større krav er det til at det foreligger omfattende faktiske bånd mellom barnet og den aktuelle person. Det må foreligge en betydningsfull relasjon i det konkrete tilfellet. Søsken vil således lett ha et konvensjonsvernet familieliv... (NOU 2016:16)

I forarbeidet som ledet fram til innføringen av nåværende barnevernlov var det ikke noen henvisning til at søsken og søskenflokker skulle ytes spesielt vern av praksisfeltet i norsk barnevern (Ot.prp.nr.44 (1991–1992)). Dette gjaldt søskenplasseringer så vel som søskensamvær under omsorgstiltak. På begynnelsen av 90-tallet var det med andre ord relasjonen mellom barn og foreldre

¹² Benevnningen «familiefortrinn» er ny, og har ikke blitt utredet. Familiefortrinn skal allikevel ikke forveksles med et biologisk prinsipp, men forstå familie som noe relasjonelt. Dette er mer i tråd med et utvidet familiebegrep slik det framgår fra menneskerettighetene (NOU 2016:16; Søvig, 2009)

som var konstituerende for familien. Dette ble trukket fram også ved gjennomgangen av nemnda i Ot.prp. nr.76 (2005–2006):

Etter en omsorgsovertakelse er det først og fremst foreldrene det er viktig at barna har samvær med. Samvær med øvrig familie eller andre nærstående kan skje i forbindelse med foreldrenes samvær og kan også praktiseres uten at det er fastsatt en særskilt rett til samvær ved vedtak eller dom.

Historisk har med andre ord ikke søskenplasseringer vært en vesentlig del av hvordan barnevernet skulle fungere. Dette endret seg markant ved endringen i *bvl* §4-16 annet punktum, som ble foreslått i Prop. 106 L (2012–2013), ut fra et økt fokus på å forstå barnets rett til familieliv og privatliv på barnets premisser (Søvig, 2009). Herunder har Karl Harald Søvigs redegjørelser om søsken og familieforståelse i et menneskerettsperspektiv vært en viktig påvirkningsfaktor (2009). Etter lovendringen er det også verdt å bemerke de ulike politiske føringene som har kommet, og særlig fra Solberg-regjeringens regjeringsplattform nevnt over, samt styringsdokumenter som budsjett og tildelingsbrev (se f.eks. budsjettproposisjonen til statsbudsjett for budsjettår 2015, 2016, og særlig 2017 hvor oppfølging av fosterhjemsmeldingen står (jf. Meld. St. 17 (2015–2016)), samt tildelingsbrev til Bufdir i 2015 og 2017). Alt i alt har utfordringer knyttet til søskenplasseringer blitt satt på den politiske, rettslige og administrative dagsorden.

2.2 Siste lovendring – Prop. 106 L (2012–2013)

Endringen av barnevernloven som fulgte av Prop. 106 L (2012–2013) handlet ikke bare om de ulike endringene som ble gitt lovverket, men også hvordan barnevernet burde forstås (del II av lovproposisjonen var en meldingsdel). I proposisjonsdelen understrekes det at departementets høring innebar at «Samvær med søsken vil kunne innebære kontinuitet og bevaring av slekts-tilhørighet», men viktigst: «Barn har samme rett til beskyttelse av sitt familieliv som sine foreldre». Søskenrelasjonen blir med andre ord behandlet som en familierelasjon og som en viktig komponent i et barns familieliv. Avsnittet fra lovproposisjonen ble lettere redigert inn i fosterhjemsmeldingen i 2016 («Meld. St. 17 (2015–2016): Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste»), noe som vitner om at oppfatningen av søskens rolle igjen blir bekreftet som viktig for et barns utvikling og mestring.

Proposisjonen går så videre med å koble sammen søskenrelasjonen til Barnekonvensjonens Art. 16. Et slikt grep, med å sikre at barnevernloven ikke er i motstrid med menneskerettighetene, har vært framtredd for rettsutviklingen innen barnevern siden begynnelsen av dette årtusen.¹³ Denne koblingen blir også senere gjort i fosterhjemsmeldingen 2016 (Meld. St. 17 (2015–2016)). I denne meldingen presiseres det også at søskenrelasjonen ikke utelukkende skal forstås biologisk, men som relasjonell. Retten til vern av familielivet hegner derfor om søskenflokker bestående av stesøsken, fostersøsken, adoptivsøsken så vel som biologiske hel- og halvsøsken. Forskjellen mellom de biologiske og de relasjonelle ligger i at relasjonen tas for gitt ved biologiske søsken, gjennom at de deler opphav, og slekt og nettverk, mens fostersøsken og stesøsken må være gjenstand for konkrete vurderinger i forhold til grad og kvalitet på søskenrelasjonen.

Prop. 106 L (2012–2013), og dens proposisjonsdel, går ikke like langt som diskusjonene av søskenrelasjoner og søskenflokker antyder i meldingsdelen. Det fremgår på den ene siden at menneskerettighetsforpliktelsen er klar, og søskenflokker skal ses som en del av et barns familieliv og derigjennom vernes av BK Art. 16. På den andre siden blir allikevel lovendringen ikke mer enn at samværsretten blir en del av kommunens oppfølgingsansvar i bvl 4-16 – annet punktum, og at det da må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Dette tilsier at samværsretten ikke er en rettighet i juridisk forstand, og er ikke noe som for eksempel nemnda trenger å ta stilling til. Det legges heller ikke opp til at søsken *skal* plasseres i samme fosterhjem gitt at dette er til de respektive barns beste. Selv om det siste lovforslaget legger opp til en samværsrett i juridisk forstand, så legges det fortsatt ikke opp til at søsken har en rett til å plasseres sammen i fosterhjem (NOU 2016:16). Dette til tross for at det vedgås at barnet har en grunnleggende rett til å vokse opp fortrinnsvis i egen familie (jf. *Grl* §104).

¹³ Denne måten å benytte menneskerettigheter på virker litt tilfeldig. For eksempel var aldri BK Art. 16 et tema når BK ble inkorporert i norsk lov. Dette til tross for at argumentasjonen til departementet i proposisjonen tyder på at nettopp søskenplassering, og behandlingen av søskenflokker, bør underlegges BKs normkrav til praksis.

2.3 Barnekonvensjonens Art. 16 og Prop. 106 L (2012–2013)

Til tross for at koblingen mellom norsk barnevernlovgivning og menneskerettighetene gjøres sterkere og sterkere, så er ikke menneskerettighetene automatisk instruktive på praksis. Det må i de fleste slike tilfeller foreligge et vesentlig «oversettelsesarbeid» fra konvensjonsmessige krav og til praksiskrav. Dette innebærer at selv om det ikke er noen klar hjemmel for at søsken skal plasseres sammen i *bvl*, så viser Barnekonvensjonen til at «familien, som den grunnleggende enhet i samfunnet og den naturlige ramme *for alle sine medlemmers og særlig barns vekst og trivsel*, bør gis den nødvendige beskyttelse...» (min uthevelse). Dette skulle tilsi at tungtveiende grunner må gis for å splitte søskenflokker. Blant informantene fra praksisfeltet i denne studien blir ikke Barnekonvensjonen framholdt som et instruktivt verktøy til veiledning. Dette til tross for at nettopp Art. 16 koblet med Prop. 106 L (2012–2013), kan gi en klar føring for praksis innen søskenplasseringer:

Art. 16.1. No child shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family, or correspondence, nor to unlawful attacks on his or her honour and reputation.

Art. 16.2. The child has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

Barnekonvensjonen var norsk lov på tidspunktet for vedtak av lovforslaget i Prop. 106 L (2012–2013) gjennom å ha blitt tatt inn i Menneskerettsloven. Lovforslaget må da holde seg innenfor rammene som er satt av Barnekonvensjonen. I tillegg er Barnekonvensjonen en del av Norges grunnlovfestede forpliktelse til menneskerettighetene. Med en slik kobling så begrunner proposisjonen, og lovendringen som kom, sammen med Barnekonvensjonen, hvordan barnevernet som tjenestesektor er forpliktet til å ikke bryte opp søskenrelasjoner, nettopp fordi dette er en familierelasjon. Barnevernets rolle er å forvalte omsorgsproblematikk der barnets helse og utvikling trues. Barnevernets praksis må, dersom BK Artikkel 16 skal gjennomføres, respektere søskens rett til fravær fra inngripen i selve søskenrelasjonen når de griper inn for å bedre omsorgssituasjonen, nettopp fordi søskenrelasjoner og foreldrerelasjoner skal kunne anses som ulike relasjonstyper i et barns familieliv. Søskenrelasjonen er med andre ord ikke automatisk dysfunksjonell, og er en avgjørende komponent i familielivet til barnet. Dersom søsken således skal splittes, så skal det være til det barnet som splittelsen innebærer sitt beste.

Selv om Prop. 106 L (2012–2013) gikk mye lengre i å elevere søsken som en distinkt relasjon som er avgjørende for de fleste barn, så vil det mest vesentlige for barnevernets forpliktelser ligge i endringen i Grunnloven som kom etter Prop. 106 L (2012–2013), hvor det uttrykkes et grunnleggende familiefortrinn, og at barn skal vokse opp og utvikle seg fortrinnsvis i sin familie. Forarbeidene til grunnlovsendringen gir ingen instruksjon på noe så spesifikt som en fosterhjemsplassing, så de konstitusjonelle forpliktelsene og hvordan disse bedre kan sikres i fosterhjemstjenesten, bør derfor utredes.

Barnevernet kan med andre ord hente retning for hvordan Grunnloven, og dets familiefortrinn, skal håndheves som et grunnleggende krav til alt som angår barn. Det er på dette grunnlaget alene at FNs retningslinje for alternativ omsorg for barn kan virke instruktiv, nettopp fordi den redegjør i detalj for hvordan barnevern og søskenplassing kan fungere på et menneskerettighetsgrunnlag (UN General Assembly, 2013):

Siblings with existing bonds should in principle not be separated by placements in alternative care unless there is a clear risk of abuse or other justification in the best interests of the child. In any case, every effort should be made to enable siblings to maintain contact with each other, unless this is against their wishes or interests.

Blant informantene til denne studien er det lite som tyder på at søskenplasseringer vil øke i hyppighet uten at større tiltak iverksettes. Samtlige vedgår at søskenplasseringer er langt mer komplekse, og det skal egentlig være sterke grunner som tilsier splittelse av søskenflokkene. Selv om vi vet at seks av ti søsken ikke bor sammen ved en plassering, så er altså målsetningen langt unna. Praktikere rapporterer i tillegg at så lenge det ikke er en særegen ordning for nettopp søskenplasseringer, vil plasseringen i de fleste tilfeller være styrt ut fra hvilke fosterhjem som er tilgjengelige. Det blir til slutt viktigere å få barnet ut av hjemmet, enn inn i et hjem som passer for samtlige søsken.

Dersom plassering av søsken ikke skal innebære splittelse etterlyste praksisfeltet at politiske krav og intensjoner for praksis ikke bare blir ytret i grunnlagsdokumenter og i stortingsmeldinger, men at det gjøres mulig for praksisfeltet å etterkomme disse kravene. I denne studien uttalte samtlige informanter at det ofte var praktisk umulig å gjennomføre overordnede føringer for praksis.

2.4 Forutsetninger for ethvert tiltak: Prinsippet om barnets beste

I Norge i dag er menneskerettighetene forankret gjennom demokratisk politikk og konstitusjonell og rettslig regulert praksis. Menneskerettigheter skal ikke bæres som fane, men være en vesentlig del av statsapparatets handlinger og derigjennom barnevernets praksis (jf. *Grl* §2). Det er spesielt viktig å være oppmerksom på menneskerettigheter for barnevernet, fordi barnevernet har mandat til å utøve tvangsmakt, og derfor også muligheten til å tilsidesette grunnleggende rettigheter.

I dag befestes gradvis normen om at det er til et barns beste å bli plassert sammen med søsken, med mindre dette ikke er til barnets beste (Angel, 2014; Herrick & Piccus, 2005; Leichtentritt, 2013; McDowall, 2015; Miron, Sujan, & Middleton, 2013; Mitchell, 2016). Et slikt syn deles også av informanter til dette studiet. Prinsippet, slik det i dag skal virke styrende på norsk barnevern, har sitt opphav i BK Art. 3.1:

In all actions concerning children, whether undertaken by public or private social welfare institutions, courts of law, administrative authorities or legislative bodies, the best interests of the child shall be a primary consideration.

Rettighetene i BK er ikke tradisjonelle rettigheter der en rettighet utløser en tilsvarende plikt hos noen til å innfri den. Rettigheter krever utredning. Hvordan kan prinsippet om barnets beste forstås når det kommer til søskenplasseringer?

I dag er det ingen veiledning å spore opp på dette punktet, og barnevernet har dermed ikke forutsetninger for å fatte likeverdige beslutninger – beslutninger som overholder kravet om at like saker skal behandles likt, og ulike saker ulikt. For å benytte Kants bilde på et slikt problem, så kan regler som BK Art. 3.1. gi god veiledning, men et system av kun regler, som er uten rasjonelle prinsipper, er som trehodet i fabelen til Phaedrus: «Pent å se på, men uheldigvis mangler det en hjerne» (Kant, 2006). Uten en veiledning for praksis, er det vanskelig å forstå på hvilken måte man kan vurdere om noe er til et barns beste eller ikke, på lik måte i like saker, og ulikt i ulike saker. Så selv om informantene til denne studien vet hva som er målsetningen, og at søskenplassering må filtreres gjennom prinsipp om barnets beste, så foreligger det i dag ikke noe klart svar på hvordan praksisfeltet i sin helhet skal overholde en menneskerettslig standard.

Hvordan oversettes forventningen til at saksbehandlere skal praktisere hva som er til barnets beste i søskenplasseringer, ut fra en materiell vurderingsnorm som innebærer optimalisering av hva som er best for et barn, for eksempel sammen med eller splittelse fra søsken, hvilket fosterhjem er god match osv., og deretter en avveining mellom alternative handlinger (General comment No. 14)? I tillegg stiller prinsippet klare føringer til beslutningsprosesser, noe som for eksempel innebærer at barn over en viss alder og modenhet skal delta i beslutninger som angår dem, og at prosedyrer blir fulgt som muliggjør valget av riktig handling.

Menneskerettighetene, og særlig prinsippet om barnets beste, er ikke bare minstekrav til praksisfelt, men skal fungere som normative korrektiv og rettesnorer for beslutninger i praksis, samt for den kontinuerlig utvikling og forbedringen av tjenesteapparatet. Dette er det normative siktemålet for hvordan den norske konstitusjonelle og demokratiske rettsstat skal fungere. Problemet med implementeringen av konstitusjonelle prinsipper er dog at «mange mennesker har overdrevne forestillinger om hva som kan oppnås ved hjelp av lovgivning... Det virker nesten som folk tror at loven har magisk kraft, slik at hvis det bare blir bestemt ved lov... så blir det slik» (Eckhoff, 1983).

Kombinasjonen av menneskerettighetenes krav og barnevernets tvangsmakt gjør også at normering av praksis er mer avgjørende i barnevern enn andre sektorer. Alle barn er bærere av de samme rettighetene, og en grunnpilar for rettsstaten er å sikre ikke-diskriminering (jf. *Grl* §98, BK Art. 2) – nemlig at like saker skal behandles likt, og ulike saker ulikt (Falch-Eriksen, 2016; Grimen & Molander, 2008). Når vi så vet at de fleste sakene er forskjellige, og derigjennom forutsetter ulik behandling, så skal de ulike sakene allikevel formelt behandles ut fra en rettsstatsnorm, dvs. de samme rettsprinsippene. Oppsummert heter det at formelle beslutningsprosedyrer sikrer likebehandling av substansielt ulikt saksinnhold.

2.4.1 GRUNNLOVENS FAMILIEFORTRINN OG BARNETS BESTE

Norsk barnevernlovgivning, så vel som BK og EMK og Grunnloven, har familien som det naturlige utgangspunkt for barns omsorg og oppvekst – altså er utgangspunktet for omsorgen for barn, deres biologiske foreldre (Alston, 1994; *grl*, § 104; Mama, 2010; Skivenes, 2003; L. Smith, 1991). Marit Skivenes refererer til dette som den biologiske presumpsjon – altså at biologiske foreldre er utgangspunktet for barns omsorg inntil det ikke lengre er

mulig (2003). Prinsippet er underordnet prinsippet om barnets beste, noe som innebærer at normaltstanden hos en barnefamilie i Norge er at det er til barnets beste å vokse opp med sine foreldre, i sin egen familie, hvor familielivet er privat og foreldre forvalter omsorgsretten etter eget skjønn.

I Grunnloven er familien viet en særstilling i formuleringen av et nytt konstitusjonelt prinsipp som kan refereres til som familiefortrinn:

... Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie. (Grunnloven §104)

Barnevernet i Norge skal her forstås som «Statens myndigheter» (at barnevernet er kommunalt endrer ikke på dette). Barnevernet skal arbeide med å legge forholdene til rette for barnets utvikling *fortrinnsvis i egen familie*. Grunnloven setter derfor et klart rettslig og normativt krav til hvordan formålet med barnevernet skal forvaltes, altså gis en form for rasjonalitet for hvordan barnets beste skal forstås opp imot søskenplasseringer. Hovedregelen skal være at barn skal vokse opp i egen familie fordi dette er å betrakte som det beste for barnet. Tidligere i denne rapporten har vi redegjort for hvordan rettsutviklingen i dag har kommet dithen at søskenrelasjoner betraktes som en del av familien og følgelig en del av familielivet som skal ytes vern dersom noe truer dens integritet (Prop. 106 L (2012–2013); Søvig, 2009). Retningen peker mot at søsken skal plasseres sammen i fosterhjem dersom barnets rett til familieliv skal overholdes.

2.4.2 ULIKE MÅTER Å VURDERE UT FRA BARNETS BESTE

En vurdering av et barns beste blir langt mer komplisert når barnet tilhører en søskengruppe. Hvert enkelt barn har krav på sine egne vurderinger, og helheten som søskenflokk til slutt utgjør, må hele tiden ses i lys av enkeltbarnas beste. De ulike instanser som vurderer behovet og hvordan det skal løses, enten det er kommunalt barnevern, nemnda for barnevern og sosiale saker, det statlige barnevernet eller fosterhjemmet (evt. også private tilbydere av fosterhjem), må alle vurdere hvordan søskenforholdet fungerer samlet og individuelt, hvorvidt det skal fungere, om plasseringen sammen eller separert er nødvendig osv. Videre nå skal det listes opp ulike forhold som kan spille inn i en barnets beste vurdering. Listen er ikke uttømmende, men er ment å virke veiledende på måten grunnprinsippet kan begrunne praksis:

1. Søsken, selv de som er svært små, blir skadelidende og traumatisert av splittelser fra hverandre (Herrick & Piccus, 2005; Miron et al., 2013; Wojciak, McWey, & Helfrich, 2013). Dette kan bli oversett i barnevernets fokus på at relasjonen mellom foreldre og barn er dårlig, og at barna må tas ut av foreldrenes omsorg.
2. Søsken som er skilt fra hverandre, enten på grunn av brudd med fosterhjemmet eller fordi ett av barna i søskenflokket ikke mestrer å være sammen med søsken på ett tidspunkt, ønsker ofte å gjenforenes med hverandre ved en senere anledning (Feinberg, Solmeyer, & McHale, 2012; McCormick, 2010). I noen tilfeller, f.eks. når et barn er utagerende, utviser forakt for søsken eller er svært behovstrengende, så kan dette fordre en splittelse av søskenflokket fordi det er til barnets beste.
3. Gjennom å plassere søsken samlet så øker sannsynligheten for at familien blir intakt, og barnet har et nettverk det opplever en grunnleggende form for tillit overfor (Feinberg et al., 2012).
4. Ethvert barn som kan ytre seg har ifølge BK Art. 12 en rett til å medvirke i beslutningen (Backe-Hansen et al., 2013; Skivenes & Strandbu, 2006). For at BK Art. 12 skal kunne sies å være operativ, og for å kartlegge hva som er til barns beste, så skal det dokumenteres at barnet er lyttet til og har medvirket.
5. Når plasseringen har inntruffet, så er det til hvert enkelt barns beste at oppfølgingen sikrer at det ikke blir brudd i fosterhjemmet og splittelse av søskenflokket. Ved søskenplasseringer er risikoene flere enn ved enkelt-plasseringer (Boer & Spiering, 1991; Rock, Michelson, Thomson, & Day, 2015).
6. Mennesker er avhengig av tillitsbånd for å fungere sosialt. Søsken er oftest i et slikt nettverk hvor tillitsbåndet er langt tykkere enn andre sosiale relasjoner. (Se Grimen, 2009; Luhmann, 1988). Barn har kvalifiserte forventninger til søskens interaksjoner, de stoler på sine søsken. Disse forventningene er en avgjørende komponent i et barns evner til å interagere med andre. Dersom barn skilles fra både foreldre og søsken, så har også barnet naturlige samhandlingsmønstre blir revet opp, og forventningsstrukturen må igjen bygges opp (Falch-Eriksen, 2016).
7. Dersom søskenflokket splittes, fragmenteres familiebandet og gjør tilbakeføring til familien vanskeligere. Det bidrar til å true enkeltbarnets utvidede nettverk. I tillegg kan samværsordninger bli kompliserte og uforutsigbare (Koh, Rolock, Cross, & Eblen-Manning, 2014; Rock et al., 2015).

Det er avgjørende at samtlige aktører i barnevernet vet hva en søskenplassering innebærer for barn og at det åpner opp for langt mer innsats for å yte adekvat omsorg for søsken, for at prinsippet om barnets beste skal kunne virke styrende inn på praksisfeltet. Dette gjelder saksbehandlere i kommunalt barnevern, Bufetat, Bufdir, Fylkesmannen, Helsetilsynet, Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, forsvarsadvokater og kommuneadvokater samt undervisningssteder.

3 Intervjustudiet: Utfordringsbildet ved søskenplasseringer – et bilde fra praksis

Man møter svært mange utfordringer i forbindelse med søskenplasseringer. Når det foreligger sterke politiske signaler om at søskenflokker skal plasseres sammen, er det viktig å peke på de største og mest konkrete tilfellene av problemer og utfordringer. Vi kan ikke sies å ha lokalisert de fleste eller alle utfordringene, men vi har fått tegnet opp et utfordringsbilde som tilsier at dette fagområdet har behov for mer forskning.

Utfordringsbildet som skal tegnes i denne delen av rapporten er et resultat av eksplorerende intervju med ulike informanter som har god kjennskap til omsorgsplassering i fosterhjem, og med deres fortolkninger av hvordan utfordringene kan forstås i lys av barnevernet i dag. Informantene til denne studien var ikke oppmerksomme på de to faglige anbefalingene som Bufdir har utviklet, men samtlige av de som ble intervjuet er innforstått med at søsken helst skal plasseres sammen (første anbefaling), eller at det skal legges til rette for samvær med hverandre (andre anbefaling).

1. Den største og mest grunnleggende utfordringen er at politiske føringer, fortolkninger av menneskerettigheter, og hva barn har rett på av familieliv, ikke blir uttrykt i den operative delen av barnevernet. Menneskerettigheter oppleves som noe høytsvevende, og ikke relevant i praksiskonteksten. Dette er kontrært til betydningen og formålet med å ha rettigheter. Selv om informantene til denne studien vet at søskenplasseringer, i motsetning til splittelse, i de aller fleste tilfeller er til barnets beste, er det praktiske skranker mot å få dette til, altså gi barnet hva som er best. Hovedårsaken går på mangelen på tilgang til fosterhjem, men det blir også uttrykt at de økonomiske rammene ikke sikrer den høye graden av behov for trygghet og forutsigbarhet som trengs, og kostnadssystemet for fosterhjemsordning, kommunale egenandeler og forsterkningstiltak er gjenstand for en alt for høy grad av forhandling. Manglende fosterhjem går ikke bare på plassering av hele søskenflokker, men handler også om suksessive plasseringer der først ett søsken tas ut av hjemmet før det neste barnet tas ut senere. Familier med søskenflokker aktiverer ikke noen egen praksisforståelse hos barnevernet. Dette kan lede til at søskenplasseringen enten intensjonelt eller ikke, blir nedprioritert.

2. Størrelsen på søskenflokken er en åpenbar utfordring. Det er naturlig å gå ut fra at plasseringer av hele søskenflokker tiltar i kompleksitet desto større søskenflokken er. Dette gjelder særlig når vi vet at mange barn i barnevernet sliter midlertidig eller over lengre tid med psykisk sykdom, eller har andre fysiske utfordringer, og at dette kan angå flere av barna i søskenflokken. En hel søskenflokk gjør krav på langt mer omsorgsarbeid, og også langt mer kompetanse. En av informantene presiserer at det kan virke som at terskelen for at en søskenflokk kan splittes på grunn av særlige behov, er lav, og dette for enkelt trumfer hva man i dag vet om de positive effektene av nettopp å bli plassert sammen med søsken.
3. Det er vanskelig nok å finne fosterhjem som matcher hvert enkelt barn, om ikke det også skal være et fosterhjem som er villig til å ta imot og matche hele søskenflokker. Hele søskenflokken må vurderes under ett. Dette gjelder særlig søskenflokker som består av flere enn to søsken. Dersom politiske myndigheter vil oppnå en høyere rate av søskenplasseringer, må dedikerte tiltak implementeres. Dette vil f.eks. kunne innebære at det er dedikerte fosterhjem, og kanskje kun fosterhjem som er uten barn selv eller med kun voksne barn. Med dedikerte fosterhjem kan det også tenkes et mer dedikert forvaltningsapparat som kan gi trygge og forutsigbare vilkår for fosterfamilien. Søskenflokker er et langt større omsorgs- og oppvekstansvar enn om man tar imot et enkeltbarn, og dette reflekteres ikke i fosterhjemsforvaltningen i dag.
4. Det er vanskelig å finne fosterhjem der risikoen for brudd er mindre. For eksempel er det å forvente at innsatsen opp mot søskenflokker er langt større enn overfor enkeltbarn, noe som gjør at fosterfamiliers behov for trygghet og forutsigbarhet må sikres desto mer. Søskenflokker krever også mye intensiv støtte og omsorg i en overgang til plasseringen utenfor hjemmet. Et omsorgsvedtak sender hele familien inn i krise og er ofte traumatiserende. Dette fordrer nok en gang at fosterhjem står klare til å ta imot hele søskenflokker, og at de ved behov umiddelbart blir forsterket. Må også vurderes som noe mer enn et normalt foreldreskap, og kanskje såpass annerledes at fosterhjemmet snarere er å betrakte som et familierapeutisk tiltak satt inn for å bevare søskenflokk, slektskapsbåndet og barnas familieliv.
5. Det er ikke klart for informantene hva en søskenrelasjon er, og dermed heller ikke hva søskenflokker vil si for familieliv. Flere problemstillinger ble løftet fram. Hvilken status har for eksempel adoptivsøsken og ste-søsken i forhold til biologiske søsken? Dersom det relasjonelle er det

avgjørende, hva da med langtidsplasseringer i fosterhjem der fosterfamilien har egne barn – blir ikke relasjonen mellom fosterbarna og fosterfamiliens barn en egen søskenflokk betinget av plasseringen? Har søsken av felles sæddonor krav på å bli plassert sammen? Skal fostersøsken også vurderes som en relasjon som utvikles, og som kan virke bevarende for fosterhjemsplasseringen og muligheter for tilbakeføring, fordi det øker graden av tilknytning?

6. Hvordan vurderes kvaliteten på søskenrelasjonen, og kan kvalitet på søskenrelasjon benyttes til å ikke plassere søsken sammen? Dette kan handle om alt fra kjønn, aldersspenn, ulike søskens behov, størrelse på søskenflokk, psykisk helse mm. Den manglende kvaliteten på relasjonen, eller nødvendigheten av relasjonen, må begrunnes ut fra at en søskensplittelse er til barnets beste. Mens oppfatning er at biologiske søsken naturlig henger sammen på grunn av felles opphav, slekt og nettverk, så er det annerledes når det ikke er biologiske relasjoner. Når søsken ikke er i slekt, men allikevel har vokst opp sammen, er det psykologiske ved relasjonen avgjørende. Dersom søskenrelasjonens kvalitet skal være avgjørende for en splittelse eller samlet plassering, så må relasjonen kunne evalueres.
7. Barn skal på ulikt vis få ytre seg i saker der beslutninger angår dem. Hvordan dette gjøres ved søskenplasseringer er uklart. Selv om det tas i bruk intervjuguider og liknende, er det ikke gitt at søskenplasseringer blir like høyt prioritert på tvers av kommune-Norge (altså ut over hva informantene til denne studien, og dermed denne studien kan uttale seg om). Dersom retten til familieliv skal opprettholdes overfor søskenflokker, så bør det foreligge en nasjonal innsats for å fremme kunnskap om hvordan barn kan bli intervjuet.
8. De fleste informantene uttrykker en holdning til søskenplasseringer som er i tråd med forskning på området (dette kommer vi tilbake til), og Bufdirs anbefalinger på området. Blant informantene blir søskenplasseringer oppfattet som et gode for barn i søskenflokker. Det oppleves at søsken gir støtte og trygghet til hverandre og kan øke graden av stabilitet i plasseringen. Dette anses da å være et ledd i en barnets beste-vurdering, og det er vanlig å konkludere med at det er i barnets beste interesse å bli plassert sammen med søsken. I de mange tilfellene der søsken ikke blir plassert sammen, fordi det praktisk ikke er mulig, altså en splittelse av søskenflokk som ikke kan begrunnes gjennom en barnets beste-betraktning, så

er det motsatte også riktig: Det er ikke et gode for barnet, barnet mister støtte og trygghet og senker sannsynligheten for stabilitet i plasseringen.

9. Selv om praksisfeltet forstår hvorfor søskenplasseringer er et gode, så er det ikke klart for praksisfeltet i Norge at plasseringer som forekommer i slekt- og nettverk er noe som bør etterstrebes av andre grunner enn økonomiske eller politiske. Forskning tilsier i dag at plassering i slekt og nettverk er langt mer stabilt og fører til færre splittelser. I tillegg er tilbakeføringsraten større. Samværsordninger er også billigere dersom søskenflokket splittes, men at alle plasseringene er i slekt og nettverk.
10. Å hindre splittelser av søskenflokker kan være utfordrende når det viser seg at ett eller flere av barna i søskenflokket allerede har, eller utvikler psykisk sykdom og/eller atferdsproblematikk. Dette til tross for at barnevernsbarn uansett er utsatt for sviktende omsorg og et inngripende omsorgstiltak, noe som begge deler gir en høyere risiko for psykisk stress og sykdom. Omsorg for syke enkeltbarn i søskenflokket kan bli utfordrende, noe som kan ende med at søskenflokker splittes fordi enkeltbarn må flyttes ut av fosterhjem på grunn av store utfordringer. Allikevel har barn med ulike utfordringer fortsatt en rett til familieliv, noe som fordrer at splittelser ikke skal være mer varig enn nødvendig, og det bør snakkes om tilbakeføring av søsken til søskenflokk.
11. Fosterhjem besitter ikke en uniform kompetanse spesifikk for søskenplasseringer. Opplæringsprogrammet PRIDE har ikke moduler rettet mot dette, og ei heller gis slekt og nettverk en form for kompetanse om utfordringer knyttet til nettopp søskenplasseringer. Dette gjør at barnevernsarbeidere ofte er avhengig av å forberede, lære opp og følge opp fosterhjem som tar imot søskenflokker langt tettere. I tillegg kan det sies at rekrutteringen av fosterhjem per i dag ikke jobber ut fra et definert mål om å ta imot søskenflokker eller store søskenflokker. Dersom dette kobles til fosterhjems behov for trygghet og forutsigbarhet, er risikoen stor for at en fosterfamilie ikke vet hva den begir seg inn på ved en søskenplassering.
12. Det etterlyses veiledere og retningslinjer som kan bistå i arbeidet med søskenplasseringer og oppfølging. Her kan det være snakk om ulike intervjuguides, ulike matchingprosesser, ulike evalueringsverktøy, ulike særtiltak (f.eks. leksehjelp og støttekontakt) mm. Dette kommer i tillegg til at ingen av informantene har lokalisert Bufdirs faglige anbefalinger om søskenplasseringer (det skal her presiseres at det ikke er mange

informanter til denne studien, og at studien var i april og mai 2017).¹⁴ Fravær av veiledere og retningslinjer har en stor innvirkning på praksis idet ingen form for «best-praksis»-norm er lokalisert og kvalifisert. Inntil en veileder foreligger vil derfor praksisfeltet bestå av svært ulike metoder.

13. Fosterhjem sier nei til å ta imot flere i søskenflokket, selv om det også er snakk om biologiske søsken. Dette gjelder like fullt om fosterhjemmet blir forespurt i en felles omsorgsovertakelse av alle søsken på en gang, eller at søsken blir tatt ut av hjemmet etter hverandre i tid. Søskenplassering blir dermed et aspekt ved barnevernsarbeidet som innebærer at det ved omsorgssaker som angår søskenflokker, eller kanskje til og med potensiale om at flere søsken blir født, så må fosterhjemmet forberedes på at søsken kan plasseres sammen før fosterhjemsoppdraget initieres.
14. Det foreligger ingen konkrete rekrutteringsstrategier overfor fosterhjem dedikert til søskenflokker, og særlig i forhold til hvordan dette kan sikres i slekt og nettverk. Under et slikt fravær er det en risiko for at særlig to ting kan skje: (1) At fosterhjem til søsken blir en konstant mangelvare, og (2) at fosterhjem ikke blir forberedt på at søskenflokker er noe markant annet enn å ta imot enkeltbarn. I rekruttering i slekt og nettverk, også blant eldre søsken, som nå skal oppsøkes før man prøver ordinært fosterhjem, så er opplæring og forsterkningstiltak nødt til å gå raskere for at slekt og nettverk skal kunne tåle å ta imot søskenflokker.
15. Det foreligger ikke noen måte å avdekke de kliniske grunnene til at søsken ikke skal plasseres sammen. Dette kan for eksempel være høyt konflikt-nivå og rivalisering mellom søsken, at enkeltbarn har særlige behov, at parentifisering har uheldige utslag. Hvilke grunner som fordrer splittelse av søskenflokker er i dag ukjent og lite systematisert. I tillegg er det vanskelig å se for seg at grunnene for enhver splittelse skal være permanent. Barnevernet må derfor kontinuerlig vurdere hvorvidt søsken igjen skal flytte sammen.
16. Det er mange aspekter ved en søskenflokk som skal utredes forut for plassering, og i dag er det ingen systematisk tilnærming til hvordan dette gjøres (dette punktet kan ses i sammenheng med punktet om å evaluere søskenrelasjonens kvalitet). En slik utredning er avgjørende for at foster-

¹⁴ Bufdirs faglige anbefalinger er svært overordnet, og gir kun konkret forslag om plassering i slekt og nettverk samt å bruke familieråd. Selv om begge disse er nyttige, så er behovene i praksisfeltet langt mer differensiert.

hjemmet skal kunne være forberedt, og at man får sikret de ulike nødvendige forsterkningstiltakene så raskt som mulig. I dag er det ikke et eget system for forsterkning i søskenplasseringer, og store søskenflokker vil lettere kunne slite ut fosterhjem uten forsterkning av ulik type. Da risikeres den nødvendige trygghet og forutsigbarhet som trengs for å etablere et trygt oppvekstmiljø. Ulike tiltak kan for eksempel være utvidet leksehjelp, hjemmeassistent, rengjøring ol.. For eksempel kan man gå ut fra at ingen søskenflokk er lik, og vurderingen av søskenflokken uansett må ta utgangspunkt i vurdering av hvert enkeltbarn i søskenflokken. Dette fordrer at man tilnærmer seg de ulike søskenflokkene på en likeartet måte, samtidig som man klarer å fange opp variasjoner det må tas hensyn til. I tillegg må en slik helhetsvurdering av søskenflokken kartlegge relasjonens dybde, kvalitet og varighet, redegjøre for langtidsfordelene ved sam-plassering, samt hvilke utfordringer og behov hvert enkelt barn stiller til etableringen av en ny trygg og forutsigbar omsorgssituasjon.

17. I tillegg til at det ikke er fosterfamilier som er dedikerte til kun søskenflokker, er det heller ikke noen opplæring av samværsordninger som skal kunne bevare søskenrelasjonen. Dersom hele søskenflokker splittes, har kommunen en tilretteleggingsplikt overfor søsken som varer ut hele omsorgstiltakets varighet. Informantene presiserte at dette avhenger veldig ofte av fosterhjemmene og deres vilje og evne til å sikre samvær. Dette til tross for at det skal tilrettelegges for samvær dersom det er ønskelig for barna.
18. Informantene nevnte også at tiltak i andre land kunne prøves ut i Norge, men at det ikke gjøres på noen systematisk måte. For å ikke bryte opp søskenflokker, er for eksempel plassering i slekt og nettverk utbredt i andre land som Norge kan sammenlikne seg med (f.eks. USA, Frankrike og Finland).
19. Dersom søskenflokken skal anses som en del av familien, må også barnevernet anse det som en målsetning at søskenflokker skal gjenforenes på lik linje med hvordan gjenforeninger med foreldre er et mål. Tiltak for å oppnå dette er samværsavtaler, felles saksbehandler for hele søskenflokken, regelmessige søskentreff, plassering i geografisk nærhet til hverandre og arbeid for gjenforening av søsken. Flytting fra ett fosterhjem kan være fordelaktig når dette innebærer gjenforening med søsken i et annet fosterhjem.
20. Det foreligger ingen veiledere, rutiner eller retningslinjer som er instruktive for praktikere som skal gå inn for å oppmuntre til kontakt mellom søsken som er splittet, og i de tilfellene der søsken ikke vil treffe hverandre.

Ved splittelse foreligger det altså ingen konkrete tiltak som kan iverksettes som skal kunne sikre et barns familieliv og søskenskap for barnets umiddelbare behov eller for ettertiden. Å ha søsken er i de aller fleste tilfeller et gode, og i de tilfeller søsken blir splittet, er det ikke et klart og kjent arbeidsverktøy som sikrer at familierelasjonen kan bli reetablert. I visse, men svært få relasjoner, kan ikke søsken gjenforenes. Dette må allikevel begrunnes ut fra at splittelsen er til barnets beste.

21. I rekruttering av fosterhjem satses det ikke spesifikt på søskenfosterhjem. I tillegg maskerer rekrutteringsprosessen for det store utfordringsbildet som søskenflokker potensielt kan innebære. En slik utfordring bereder grunnen for at fosterhjem med flere søsken lettere bryter sammen, enten med et enkeltsøsken eller totalt for hele søskenflokken.

I sum tegner informantene til denne studien et utfordringsbilde som reflekterer at lite er gjort for å differensiere og utvikle fosterhjemapparatet dithen at det er fleksibelt nok til å imøtekomme de mange ulike problemene som søskenplasseringer reiser.

4 Søskenplasseringens ulike bestanddeler

I norsk rettspraksis har den biologiske kjernefamilien solide røtter, og den utgjør den mest grunnleggende normative strukturen som barnevernets praksis er rettet inn mot. Vernet handler da særlig om biologiske vertikale relasjoner mellom barn og foreldre, og ikke horisontale relasjoner mellom søsken. Allikevel har vernet svært ofte negative konsekvenser for de horisontale relasjonene. Det er ikke før inntil nylig at man kan spore et økt politisk og rettslig fokus på nettopp at søsken skal plasseres sammen, noe som kan begrunnes både ut fra familiens sentrale stilling i Grunnloven og menneskerettighetene, men også de historiske og normative røttene i norsk samfunn generelt.

Søskenrelasjonen har klare universelle komponenter. Disse knytter seg både til biologi, men også psykososiale forhold i kraft av at søsken vokser opp og tilbringer svært mye tid sammen med søsken (Cicirelli, 2013; Kim, McHale, Wayne Osgood, & Crouter, 2006). Cicirelli ramser opp at søskenrelasjonen også er noe distinkt fra andre relasjoner (som f.eks. forelder- eller vennerelasjoner: 1) Søskenrelasjonen er i mange tilfeller den lengstvarende relasjonen mennesker kan ha i sitt livsløp, noe som gjelder enhver form for søsken (adoptiv-, ste- og naturlige søsken). (2) Søskenforhold er ikke noe man kan få, men er gitt. (3) Søskenforhold i barndom er svært intimt i og med at man bor og opplever alt sammen under ett tak. I voksenalder blir søskenforhold noe som oftest velges. (4) Relasjonen mellom søsken er preget av likhet, uavhengig av forskjell i alder, intelligens, fysiologi etc. Dette henger sammen med søskens tilknytning til hverandre. (5) De deler mange erfaringer, og spesielt viktige erfaringer som virker formende på deres identitet (Cicirelli, 2013). Dette begrunner ikke en etisk fordring henimot at søsken *bør* plasseres sammen, for den ligger til de rettslige og politiske føringene, men hjelper til med å sette et perspektiv på hva en eventuell splittelse av søsken kan innebære. Søskenrelasjonen kan og vil forme et barns utvikling og identitet på en avgjørende måte dersom den ikke splittes opp (Feinberg et al., 2012). Dersom man legger det rettslige normgrunlaget til grunn, og som tilsier at søskenrelasjoner ikke skal avskjæres, er det viktig for barnevernet å skue hen til nettopp praksistyper som sikrer at søsken imellom yter den form for utviklingsstøtte og deltakelse i andre søskens liv. Barnevernet kan i tillegg forsterke søskenkvaliteten i etterkant av omsorgssvikt.

Selv om søskenrelasjonen riktignok kan vare hele livet ut, skiller den seg fra andre relasjoner i barndommen, gjennom at søsken utgjør en sterk sosial tilhørighet sammen med foreldre og nære nettverk (Tucker, McHale, & Crouter, 2008). Det nære båndet gjør at søsken er blant de som kan yte mest støtte til hverandre i stressende livssituasjoner, som for eksempel i en omsorgsovertakelse og påfølgende plassering (Conger, Stocker, & McGuire, 2009).

4.1 Søsken – det tredje sporet

Innholdet i begrepet «søsken» varierer fra om vi snakker om sosiale relasjoner, en rettslig-formell relasjon eller en biologisk relasjon. Oppfatning av hva som utgjør et søskenskap vil variere i norsk barnevern. Fra biologiske søsken med felles foreldre, til halvsøsken, der bare en av foreldrene er biologisk, og til barn uten biologiske slektsbånd, men med de samme omsorgspersonene. Alle relasjonene er å spore i norsk praksis. Enkelte informanter til denne studien forklarer at det mest sannsynlig er en vektleggelse av biologiske bånd. Det ble forklart at en slik vektleggelse innebærer at det arbeides mer aktivt for å plassere søsken sammen dersom det er biologiske bånd. Andre informanter forklarer på den annen side at søsken er en psyko-sosial størrelse, altså at enhver relasjon mellom barn kan bli referert til som søsken gitt et vedvarende omsorgsmiljø i en familiekontekst. Den samme informanten fortsatte å begrunne at en psyko-sosial relasjon først og fremst handlet om et viktig langvarig emosjonelt og sosialt bånd som skapte sosial identitet gjennom kontinuitet i tilknytting til andre barn. Informanten la også til at fosterbarn ofte søkte tilbake til sin familie i voksenalder, noe som tilsier at søskenplasseringer blir oppfattet som et gode.

Feinberg et al. omtaler søskenrelasjonene som et barns tredje spor. De viser til t-banesystemer der foreldrene utgjør skinnene, men hvor det tredje sporet er hva som gir elektrisitet og framdrift (2012). De benytter «det tredje spor» som et bilde på at søsken bidrar svært mye inn i et barns utvikling gjennom barndommen, men som samtidig utsetter barnet for farer underveis. I Norge er Bjørn-Øystein Angel eksponent for et tilsvarende syn på at søskenbåndet er en selvstendig analytisk størrelse innen barnevernet, og at den bør prioriteres fordi slike relasjoner er avgjørende i et menneskes utvikling (Angel, 2014). I barndommens formative år vil søskenrelasjonen, som den første formen for reell gruppetilknytning, være av stor betydning for et barns

utvikling (Ryan, 2002), og dermed blir dette en ekstra dimensjon i det lov- pålagte barnevernsarbeidet (jf. *bvl* §1-1, 4-1, 4-15, 4-16).

Anerkjennelsen av søskenrelasjonen som noe distinkt i familiekonstruksjonen, har tiltatt i styrke de senere årene (Jones, 2015; Lin, 2014; Waid et al., 2016; Washington, 2007; Winokur et al., 2015; Zeijlmans, Lopez, Grietens, & Knorth, 2017). I tillegg trekker forskningen fram at søskenflokker og søskenrelasjoner er svært ulike, og at relasjoner mellom søsken går fra ekstatiske i den ene enden til voldelige og destruktive relasjoner i den andre (Pinel-Jacquemin, Cheron, Favart, Dayan, & Scelles, 2013; Tarren-Sweeney & Hazell, 2005). Kartleggingen av søskentyper og søskenrelasjoner reflekterer et langt sterkere offentlig og forskningsmessig fokus på familielivets delkomponenter og egenskaper, og barnevern har ulik virkning på de ulike delene eller relasjonene vernet griper inn i. Dette gjør at søsken blir framtrædende i et barnevernøyemed, da inngrep i den tradisjonelle kjernefamilien med foreldre og flere barn er svært vanlig.¹⁵

Med det stadige fokuset innen forskning på søsken- og søskenplassering, har det også utviklet seg en mer samlet innsats innen tiltaksutvikling for å sikre familieliv. Bevaring av søskenrelasjoner er et sentralt tema. Dette baserer seg i særlig grad på at søsken, som søsken, er formbare, og kan utsettes for tiltak som forbedrer deres liv, relasjoner og oppvekstforhold (Feinberg et al., 2013; Kennedy & Kramer, 2008; Linares, Li, Shrout, Brody, & Pettit, 2007). Gjennom å jobbe med barn i søskenflokk, gitt at dette enkeltvis er til barnets beste, så har tiltaksutviklere fått en ny inngang til forbedring av omsorgskontekster som er mindre innrettet mot foreldrene alene, og som virker mer samlende for familien som hele. Det blir også argumentert for at det er lettere å gjennomføre et foreldretreningsprogram som forbedrer omsorgsrelasjonen mellom foreldre og barn, dersom det tas utgangspunkt i at søskenflokken skal bevares (Se f.eks. Feinberg et al., 2013; Feinberg et al., 2012).

4.2 Søsken i praksis

I dag er det ingen entydig forståelse for hva søsken er nasjonalt i praksis, verken innen forskningskunnskap eller hos informantene i dette studiet. Når

¹⁵ Argumentet er også relevant for familietyper som f.eks. «flerkjernefamilier» og «utvidet familie» slik Holtan referer til de (Holtan, 2002). Poenget er at et generasjonsledd, barn, er avhengig av omsorg fra et annet generasjonsledd, voksen.

kommunen sender en forespørsel om fosterhjemsplassering til Bufetat, krysser de av på om plasseringen innebærer et søsken, halvsøsken eller stesøsken («Skjema A-1 2013 – Henvisning til det statlige barnevernet»)¹⁶. Dette skaper en viss retning for praksisfeltet, men det framgår ikke tydelig hvorfor det gjøres på denne måten, og det foreligger ingen forklaring på hvorfor det skal krysses av på det ene eller det andre, eller hvorfor det er et poeng å krysse av i det hele tatt på de ulike søskentypene. Det skal også legges til at samtlige informanter til denne studien vektla søskenrelasjon som noe svært viktig, men også at biologiske søskenbånd hadde forrang som grunnnorm sammenliknet med andre relasjoner. Dette er verdt å merke seg da forskning tilsier at nettopp selve klassifiseringen av søsken trekker på ulike oppfatninger av hva et søsken og søskenrelasjonen er, og som leder fram til ulikt resultat (Lery, Shaw, & Magruder, 2005). Lery et al. tok utgangspunkt i en søskendefinisjon gjengitt fra et amerikansk regelverk (California Welfare and Institutions Code). Den tilsa at et søsken er «...et barn med relasjon til en annen person gjennom blodsband, adopsjon, eller tilhørighet gjennom en felles rettslig eller biologisk forelder» (Lery et al., 2005). Dette er ekvivalent med henvisningsskjemaet til Bufetat nevnt over.

I Lery et al. sin studie sammenlikner de fire metoder for å identifisere hva som er et søsken: Barnemetoden, mor-metoden, far-metoden og «plasserings-adressemetoden» («removal address method»). Resultatet av studien var at dersom man hadde en mer kompleks tilnærming og anvendte flere måter å klassifisere søsken på, ville desto flere aspekter ved søskenforhold også bli avdekket. I tillegg fant de ut at det var en høyere sannsynlighet for at søsken ble plassert sammen, dersom man anvendte en mer kompleks tilnærming (Lery et al., 2005). En mulig fortolkning av dette kan henge sammen med at forståelsen og engasjementet, prioriteringen og siktemålet med søskenplasseringer, kan endre seg dersom fokuset økes, og saksbehandlere gjøres kontinuerlig oppmerksomme på at søskenrelasjon kan fungere på mange forskjellige måter.

Til slutt kan vi trekke veksler på det rettslige grunnlaget for barnevernets arbeid med søskenplasseringer. Barnevernets forvaltning av søskenrelasjoner er allikevel ikke underlagt et offentlig mandat når voksenalder inntreer. Barnevernets rolle handler på et slikt grunnlag om at de ikke har rett til å bryte opp

16

https://www.bufdir.no/barnevern/Fagstotte/Barnevernsinstitusjoner/Henvisning_til_Bufetat/ . Lastet ned 16.05.17.

søskenrelasjoner når de griper inn i relasjonen mellom barn og foreldre (ref. avsnitt om rettslige grunnlaget for inngripen over). Dersom barndommen og omsorgssituasjonen til et barn har medført at søskenflokket ikke fungerer, så er det tillagt barnevernets mandat å arbeide for å sikre barnets familieliv og fungerende søskenrelasjoner inntil voksenalder inntreffer. Det skal da være opptil barnet selv, som voksen, å vurdere hvordan søskenrelasjonen skal være. Gjennom barnets oppvekst går barnets oppfatning av søskenforholdet gjennom en egen utviklingsprosess og forstår etterhvert selv best hvordan søskenrelasjonen fungerer (Cicirelli, 2013). Et avgjørende hovedtrekk ved søskenforholdet er at søskenrelasjoner inntil voksenalder er ufrivillige, mens denne relasjonen fra voksenalder utvikler seg til å bli et frivillig valg. Når voksenalder inntreffer kan derfor søsken selv velge hvordan de vil forholde seg til søsken.

4.3 Søskenplassering

Dersom en søskenflokk består av to søsken, og de blir plassert sammen, så er dette en søskenplassering. En søskenflokk på tre, hvorpå to blir plassert sammen, mens den tredje enten er plassert alene eller bor hjemme, er dette en splittelse gjennom en søskenplassering og en enkelplassering (Rast & Rast, 2014). Man kan finne igjen tilsvarende benevnelse på hva som er splittelse og samlet plassering hos Tarren-Sweeney og Hazell (2005). De opererer med samsplassering og separering av søsken, og sikter til at «separering» er noe som skal motarbeides fordi barnas familieliv utsettes for risiko når søsken ikke er sammen. Dersom søsken plasseres samlet, er omsorgstiltaket en søskenplassering som bidrar til å senke risikoen for familiens defragmentering. Dersom ett av søsknene fortsatt bor hjemme, innebærer det separasjon. Når en hel søskenflokk ikke blir plassert sammen, vil det alltid være snakk om separasjon, og risikoen for at familien desintegreres øker når søsken er separert.

Andre benytter kategoriseringer av søskenplasseringer som «intakt», hvilket innebærer at hele søskenflokket er plassert sammen. Videre opererer de med «delvis intakt», hvor minimum to søsken er plassert sammen, mens andre søsken ikke er plassert sammen. Til slutt er det «fullstendig separert», hvor ingen i søskenflokket lengre bor sammen (V. Albert & W. King, 2008; Wulczyn & Zimmerman, 2005). Tilsvarende klassifiseringer er gjort av andre, og søskenplasseringen refereres til som samlet, oppdelt eller fullstendig separert (R. L. Hegar & Rosenthal, 2011).

En tilleggsklassifisering foreslås av Leathers (2005) som fokuserer på om søsken ble plassert sammen for hele omsorgsplasseringen, for deler av den, eller aldri ble plassert sammen på omsorgstiltak. En tilsvarende klassifisering deler plasseringene opp på hvorvidt søsken er plassert sammen på omsorgstiltak hele tiden, fra hverandre hele tiden eller splittet underveis (Linares et al., 2007).

4.4 Støtte mellom søsken

Å plassere søsken sammen, er i de aller fleste tilfeller et gode for barnet. Ikke bare fordi det opprettholder deres rett til familieliv, men også fordi at søskenplasseringer ser ut til å være mer stabile enn enkeltplasseringer (Akin, 2011; V. N. Albert & W. C. King, 2008). I tillegg er det sterke funn som tyder på at plassering av søsken i slekt og nettverk øker sannsynligheten for stabil og varig plassering mer enn plassering av søsken i vanlig fosterhjem (Waid et al., 2016). Barnet opplever trygghet og mindre stress når ikke alle forhold i livet blir endret samtidig, og sosiale nettverk blir tatt hensyn til i barnevernets oppfølging. Blant informantene til denne studien ble det pekt på at oppfølgingen av søskenflokker oftest måtte være tettere og mer krevende, og særlig i slekt og nettverk. Dette kan forstås som at et slikt plasseringsalternativ med nødvendighet ikke er «kvalifisert» som vanlige fosterhjem til å ta imot større søskenflokker. Slekt og nettverk må læres opp i ettertid, og det er mange forhold ved fosterhjemsordningen de ikke i utgangspunktet er kjent med eller er fortrolig med.

Grunnet den egalitære tilknytningsformen som søskenrelasjonen utgjør, altså at modenhet, kjønn og alder på tvers i søskenflokken på en del måter ikke har betydning for relasjonen, kan støtte mellom søsken også ytes mer gjensidig på tvers av modenhet, kjønn og alder (Feinberg et al., 2012). For å illustrere: Selv om det er nærliggende å anta at den eldste tar mer ansvar overfor de yngre, så vil ikke dette nødvendigvis alltid være tilfelle. Den egalitære og gjensidige tilknytningsformen er et moment som er særlig viktig for stabilitet i søskenplasseringer fordi søsken på tvers av sine forskjeller kan yte høy grad av støtte til hverandre. Derfor kan plassering av søsken sammen være avgjørende med en gang, og ikke noe som nødvendigvis trenger å være et siktemål. Informanter til denne studien støtter opp om Feinberg gjennom at akuttvedtak fordret at søsken burde holdes sammen fordi stressnivået kunne lede til sterke psykiske reaksjoner. En informant til denne studien mente at en måte å trekke på

søskenrelasjonens egalitære egenskaper, gjennom at søsken kan yte støtte til hverandre, kunne oppnås gjennom at tjenestesektoren hadde beredskapshjem dedikert større søskenflokker (>2) og at tjenestekontoret kan avvente en omsorgssak som ikke er akutt inntil et fosterhjem er klart til å ta imot søskenflokker.

4.5 Ulike begrunnelser for splittelser av søskenflokker:

Dersom en splittelse av søskenflokker skal forekomme, så vil føringene i dag tilsi at det skal forekomme kun i de tilfeller der det er til det beste for barnet (Rock et al., 2015). En av informantene til denne studien gikk så langt som å si at en splittelse som ikke er riktig og godt begrunnet i prinsippet om barnets beste, er en form for krenkelse av de involverte barna. Informanter kunne i tillegg rapportere at slike begrunnelser ikke alltid var gitt når splittelser inntraff. De fleste informanter pekte på at utfordringen med ubegrunnede splittelser i all hovedsak lå til de praktiske organisatoriske omstendighetene som var knyttet til arbeidet med fosterhjems plasseringer. Herunder ble det særlig nevnt at tilgjengelighet på fosterhjem som tok imot søskenflokker spilte en markant årsak til ubegrunnede splittelser, og at de fosterhjemmene som er tilgjengelige ikke er dedikerte til å ta imot store nok søskenflokker. Splittelser kan dermed forekomme av mange ulike grunner (Se f.eks. James, Monn, Palinkas, & Leslie, 2008). Når informantene i dag forklarer at de forsøker å plassere ut fra prinsippet om barnets beste, så rapporteres det at omstendighetene i praksis fremtvinger en annen type plassering.

I det følgende vil det skisseres opp noen av de grunnene som trekkes fram som begrunnelser som benyttes for splittelser:

- *Når ett søsken ikke vil være sammen med andre søsken:* En slik grunn til splittelse kan forekomme i de tilfeller barnet klart uttrykker dette, og i tillegg er moden nok til å forstå hva som blir sagt. Barnet skal ikke være ansvarlig for et slikt utsagn, så omstendighetene må undersøkes, men barnets medvirkning i søskenplasseringen kan medføre nettopp at slike ytringer leder fram til splittelse fordi det er i dette barnets beste interesse. Søsken som ytrer noe så drastisk, og som forstår de store ringvirkningene for ens eget familieliv og andres, må følges opp dersom omsorgsplasseringen vedvarer. Søsken som plasseres over lengre tid vil kanskje endre syn på nettopp en slik splittelse, og har kanskje interesse av at det senere blir gjenforening med søsken.

- *Når ett barn hentes ut fra en familie med flere søsken:* I tilfeller det er snakk om et barn som har rus- eller atferdsproblemer er det behov for institusjonsplassering og ikke et fosterhjem. Allikevel hentes også enkeltbarn som utsettes for sviktende omsorg også ut av hjemmet, og da er det ikke gode nok grunner til at hele søskenflokket flyttes til fosterhjemmet. I disse tilfellene er det en avveining av barnets beste hos ett barn opp imot hva som er til barnets beste hos de andre søsknene.
- *Når alle søsken unntatt ett blir hentet ut av familien:* I de tilfellene flere søsken hentes ut, men ett søsken blir igjen, så er det i mange tilfeller fordi relasjonen til foreldrene er såpass sterk at det er en større påkjenning å separeres fra foreldrene enn fra søsken. Dette gjelder ofte små barn.
- *Når biologisk mor føder ett nytt søsken som skal plasseres:* Søsken som plasseres samtidig har større sannsynlighet for å bli plassert sammen enn om søskenplasseringen bestemmes suksessivt etterhvert som at en biologisk mor føder nye barn (A. Shlonsky, Webster, & Needell, 2003). Dette henger særlig sammen med tilgjengeligheten av fosterhjem, og om fosterhjemmet som har ett søsken har muligheter til å ta enda et søsken.
- *Når søskenflokket er stor:* At søskenflokket er stor byr på praktiske problemer, men er ikke i seg selv et argument for splittelse. Vi vet for eksempel at det er en stor terskel for mange til å ta imot søskengrupper på tre, mens fosterhjem er mer åpne for å ta imot søskenpar (Backe-Hansen et al., 2013). Dog kan det være vanskelig for fosterforeldre å yte omsorg til barnets beste dersom søskenflokket er for stor.
- *Når nettverk er ulikt, og familiemønsteret er komplekst:* Søsken som ikke er biologisk knyttet til samme foreldre kan også trekke på helt ulike familienettverk som plasseringsalternativ. Det kan være til barnets beste å bli plassert i f.eks. sin respektive slekt.
- *Når barna har ulike behov og særskilt oppfølging:* Den siste begrunnelsen som trekkes fram i materialet, er når et barn har behov for tettere oppfølging. I følge informant til denne studien er dette den hyppigste grunnen til at splittelser forekommer. Dette kan handle om alt fra at barnet er voldelig, at det ruser seg og til at barnet har store funksjonsnedsettelse. I visse tilfeller kan barn også utøve en form for sosial kontroll av søsken, noe som kan virke preserverende for omsorgssvikt av barn i søskenflokket. I tillegg kan atferd i søskenflokket spiraliseres i en uønsket retning, hvorpå søskenflokket motarbeider fosterforeldrene.

Utfordringene med å plassere søsken sammen er ikke store bare i Norge, men også i andre OECD-land. Det viser seg at søskenplassering er svært utfordrende, og splittelser forekommer (James et al., 2008; Pruneau, 2016). Det handler oftest om at man ikke har fosterhjem som passer barnas behov (Pruneau, 2016). I 2005 ble nesten 2/3 av søskenflokker i USA splittet på grunn av administrative utilstrekkeligheter eller mangelen på fosterhjem som er villige til å ta imot søskenflokker. Det var med andre ord ikke faglige grunner eller barnets behov som sørget for at søskenflokker ble splittet (Leathers, 2005). Dette bildet er ikke mye ulikt norske forhold.

Antallet splittelser står i kontrast til dokumentasjonen som tilsier at tilbakeføringsraten øker dersom søskenflokker ivaretas, at stress og traume dempes av å plasseres med søsken, og at trygghet og stabilitet øker for søskenflokker som sampllasseres (V. N. Albert & W. C. King, 2008; Leathers, 2005; Webster, Shlonsky, Shaw, & Brookhart, 2005).

4.6 Stabilitet under plassering

Stabilitet i forbindelse med søskenplassering bør forstås langs tre akser (Jones, 2015):

- 1: Stabilitet i søskenplasseringer sammenliknet med enkeltplasseringer
- 2: Forholdet mellom fosterforeldre og fosterbarn
- 3: Graden av integrering i søskenflokker

De fleste studier konkluderer med at manglende stabilitet og brudd i en søskenplassering ikke kan sies å ha noe med at søsken blir plassert sammen, men at det er andre faktorer som spiller inn (Pruneau, 2016). Søskenflokker har med andre ord like høy grad av stabilitet som andre typer plasseringer (R. L. Hegar, 2005; Jones, 2015). Nyere forskning går enda lengre og sier at søskenplassering er mer stabile enn enkeltplasseringer (R. L. Hegar, 2005; Vinnerljung, Sallnäs, & Berlin, 2017). Det kan være mange grunner til dette, men en integrert søskenflokk kan bidra til å stryke stabilitet (Tarren-Sweeney & Hazell, 2005). For eksempel tyder funn på at jentesøsken plassert sammen gir mer stabil plassering enn plasseringer der jentesøsken er splittet fra hverandre (Tarren-Sweeney & Hazell, 2005).

4.7 Skranker for matching og individuelle vurderinger

Matching, altså å finne et fosterhjem som er til et barns beste å bli plassert inn i, utgjør et sakskompleks som avgrenses ikke bare av barnets sak alene, men også

av organisatoriske, kontekstuelle og beslutningsmessige faktorer (Zeijlmans et al., 2017). Dette understøttes av samtlige informanter. Når det kommer til å lokalisere gode nok fosterhjem som kan ta imot søskenflokker, har samtlige informanter påpekt at organisatoriske, kontekstuelle og beslutningsmessige faktorer er mer framtrædende enn selve barnets-beste vurderingen. Dette handler i all hovedsak om tilgjengeligheten av fosterhjem som passer til behovet, og ikke på viljen eller vurderingen av hensiktsmessigheten av å plassere søsken sammen. En informant kunne også melde ifra om et inntrykk av at få fosterhjem ble tilbudt fordi fosterforeldre ikke skulle kunne velges bort. Om dette er en reell trend, så vil dette kunne tilsi at matchingprosessen blir begrenset til et færre antall fosterhjem enn hva som kan reelt tilbys. En av informantene understrekte i forlengelsen av dette at matchingprosesser som ikke tok høyde for barnets beste også gjorde at det ble langt mer utfordrende å skape et fellesskap mellom søskenflokk og fosterforeldre, noe som igjen kunne vært med på å virke stabiliserende og identitetsskapende.

De fleste av informantene uttrykte at plassering av søsken samlet er en prosess som krever en form for ikke-artikulert «sunn fornuft». Et slikt tilsvarende syn på søskenplasseringer kan spores i forskningen (Boer & Spiering, 1991; R. Hegar, 1986; Hollows & Nelson, 2006). Fra forskning vet vi at fokuset på søskenplassering kan overskygge det overordnede kravet til individuelle vurderinger (Hollows & Nelson, 2006). Man vet med andre ord ikke hva man skal matche med før individuelle vurderinger samlet går inn for en type søskenplassering. Denne formen for søskenplassering kan være annerledes enn om man skulle gå inn for søskenplassering forut for individuelle vurderinger. På denne måten kan individuelle vurderinger komplisere matchingprosesser ytterligere. Barn har behov for fosterhjem, og man er avhengig av de fosterhjemmene som er tilgjengelige, og da særlig i lokalområdet. Virkningen av en slik praksis er allikevel at formålet med plasseringen ikke overholder hva som er pålagt, nemlig at beslutninger etter barnevernloven skal følge hva som er til barnets beste – dersom et barn som burde vært sammen med søsken ikke får følge med inn i et fosterhjem fordi det ikke er fosterhjem som matcher, så har ikke dette barnet fått det vernet som barnet har krav på.

I tillegg til den faktiske mangelen på fosterhjem som passer med større søskenflokker (> 2 søsken), vil kompleksiteten i matchingprosessen eskalere når individuelle vurderinger av hvert enkelt barn skal resultere i at søskenflokk skal plasseres samlet i ett fosterhjem. Dersom ett av søsknene ikke vil, eller kan, plasseres sammen med de andre, fordi dette er en splittelse med søskenflokk

som er til dette barnets beste, så skal søskenflokket ikke plasseres samlet. Dette åpner opp for en langt mer kompleks oppfølging av plasseringen (M. C. Smith, 1996), og særlig fordi barnevernet må være sikker på at det hele tiden er til barnets beste at splittelse vedvarer. Barnevernet må da vurdere om det på sikt skal arbeides mot en gjenforening med søskenflokk eller familie. Derfor kan ikke en splittelse i søskenflokket anses som endelig, og et fosterhjem som har tatt imot noen søsken i en større søskenflokk burde være i stand til å ta imot hele søskenflokket dersom splittelse ikke lengre er til barnets beste.

4.8 Parentifiseringens rolle i splittelse

Parentifisering er benevnelse på en prosess der barn påføres eller påtar seg en rolle som forelder. I hvilken grad dette gjøres vil variere, og parentifisering er ikke alltid uunngåelig. I visse tilfeller vil barn for eksempel bidra i familien for foreldre med nedsatte funksjonsevner eller for søsken har nedsatte funksjonsevner. I de fleste tilfellene er ikke parentifisering galt, men søskenplasseringer innebærer hyppig forekomst av parentifisering. Denne typen parentifisering er ofte et selvstendig produkt av omsorgssvikten. Dette innebærer også at man må operere med et differensiert begrep om parentifisering, slik at man ikke ender opp med et entydig bilde av at parentifisering er et onde (Hooper, Doehler, Wallace, & Hannah, 2011), eller at parentifisering har et entydig resultat (Burton, 2007). Men, når for eksempel et barn blir en reell omsorgsperson for sine søsken, nettopp fordi foreldrene ikke yter god nok omsorg, så blir dette en utfordring for barnevernet. I særlig grad gjelder dette når barnet må bidra med emosjonelle støttefunksjoner for sine søsken fordi foreldrene ikke gjør eller evner å gjøre dette.

Når parentifisering har gjort at søskenflokket har blitt spesielt nær, så settes også søskenplasseringen på prøve. Den i søskenflokket som har påtatt seg et omsorgsansvar, skal ikke lengre utøve ansvar, men parentifiseringen har også utviklet identiteten til barnet, og en søskensplittelse vil medføre sterke emosjonelle utfordringer. Motsatt vil også kunne være tilfelle, altså at emosjonelle utfordringer ved søskenplasseringene kan bedre takles gjennom søskenflokkens samhold. Arbeidet mot parentifisering vil i følge en informant omhandle å fjerne barnets reelle og opplevde ansvar for søsken.

5 Tiltak relevant for søskenplasseringer:

I det følgende skal det gis en opprømsing av eksempler på tiltak og metoder som kan iverksettes for å bidra til å løse problemene og utfordringene med søskenplassering. Det er svært mange tiltakstyper som er utviklet, og denne rapporten får bare antydning av noen få. Noen av tiltakene kan iverksettes overfor foreldre, andre overfor søsken og noen overfor forvaltningen:

5.1 Modell for fosterhjemsomsorg: Nabo til familie

Tiltakstypen «nabo til familie» er en amerikansk-utviklet modell: «Neighbor to family foster care model».¹⁷ Modellen tar utgangspunkt i barnas behov og er en familiebasert fosterhjemsmodell som er utviklet for å holde søskenflokker samlet i inntil 12 måneder. Modellen jobber aktivt mot tilbakeføring eller mot å sikre stabilitet for søskenflokker i omsorgsplasseringen ut over 12 måneder. Fokuset er med andre ord på å holde på relasjonene som søsken har utviklet seg imellom. Målsetningen er å holde søsken og familien til søskenflokker samlet. Tiltaket er også rettet mot større søskengrupper. Tiltaket iverksettes i barnas nærområde ved at fosterforeldre flytter dit søskenflokker bor. Tiltaket inkluderer en langt høyere grad av opplæring av fosterforeldre, og foreldrene blir inkludert dersom tilbakeføring er mulig. Fosterforeldrene er lønnsarbeidere, og arbeider fulltid med søskenflokker. Denne typen fosterhjem blir dedikert og profesjonell i kraft av at det kan anses som et fulltidsarbeid og med krav på kompetanse hos fosterforeldrene. I tillegg er fosterhjemmet lokalisert geografisk i nærområdet til barna. Geografisk plassering er åpenbart en utfordring for norske forhold, men blant informantene til denne rapporten, blir det rapportert om ett fosterhjem med stor søskenflokk der fosterforeldrene har flyttet inn i huset der barna bor. I dette tilfellet var begge foreldrene ikke lenger tilstede, og løsningen ser ut til å fungere (i april 2017). «Nabo til familie» er en tiltakstype som rapporteres å i økende grad å ha støtte i forskning (Rast & Rast, 2014). Tidligere het dette tiltaket «Neighbor to Neighbor». Etter 12 måneder er det intensjonen at fosterforeldrene har

17

http://www.neighbortofamily.org/files/2013/6371/8116/Neighbor_To_Family_Evaluation_2003_-_Ounce_of_Prevention.pdf . Lastet ned 30.05.17.

forberedt barna på enten langtidsplassering, adopsjon eller tilbakeføring, slik at søskenflokket går sammen i den retningen barnevernsaken peker.

5.2 Støtte og oppfølging til foster- og biologiske foreldre

Støtte og oppfølging er nok et amerikansk-utviklet program. Benevnningen er «Keeping Foster and Kin Parents Supported and Trained» (KEEP). Målsetningen med programmet er å utstyre fosterforeldre og foreldre med kunnskapsbaserte «verktøy» for å yte omsorg og behandling av destruktiv eller negativ atferd som barnet besitter (voldelig, utagerende, traumatisert, deprimert mm.). Til kjernen i denne formen for tiltak er derfor fosterforelderen som endringsagent i barnas liv. Målsetningen er å reetablere barnas egne utviklingsbaner, slik at barnet vokser opp ut fra hva som er til dets beste.

Både fosterforeldre og biologiske foreldre læres opp i metoder og teknikker for å utvikle og sikre et trygt og stabilt oppvekstmiljø, for å oppmuntre til søskenflokkens videre integrasjon, gjennom atferdsmodifikasjon som balanserer oppmuntring og grensesetting.

Tiltakstypen har også egne opplæringsløp i skolegang, oppmuntring til positiv nettverksbygging og behandling av stress. Den overordnede målsetningen er å bekjempe risiko for destabilisering av plasseringen, øke mengden støtte som fosterforeldre kan yte til barn, senke nivået på stress og emosjonelle og atferdsmessige problemer. Til slutt fokuserer metoden også på at både fosterforeldre og biologiske foreldre heller ikke skal oppleve stress i sin oppdragerrolle (Elizabeth J Greeno et al., 2015; E. J. Greeno et al., 2016; J. Price, Roesch, Walsh, & Landsverk, 2015; J. M. Price, Roesch, & Walsh, 2012).

5.3 Gruppebeslutninger i familie: Familieråd

Dette tiltaket er heller ikke norskutviklet, men tiltaket er svært utbredt i Norge. Det er mange måter å designe et familieråd på, og det er avhengig av målsetningen. Tiltaket kan f.eks. sette familien som helhet inn i rådet, til å fatte beslutninger om barns sikkerhet, stabilitet og omsorg. Med familie menes selvsagt foreldre og søskenflokk, men også det utvidede slekt og familiens nettverk. Barna i søskenflokket inkluderes ut fra hvorvidt de har lyst, og modningsnivå. Det underliggende er å få familien til selv å endre omsorgsregime, samt ansvarliggjøre familien til å følge opp endringsprosessen. I tillegg til familien deltar ulike tjenesteytere som f.eks. barnevern og fosterforeldre, familievern, fastlege, skole mm. Et slikt tiltak, der familien i sin helhet er med, bør kun

gjennomføres når nemnda eller barneverntjenesten går inn for tilbakeføring. En annen type familieråd kan bestå av søskenflokkene alene, eller søskenflokkene og fosterforeldrene. Flere av informantene til denne studien bruker familieråd aktivt (Crampton, 2007; Rauktis, Huefner, & Cahalane, 2011; Sheets et al., 2009; Wang et al., 2012).

5.4 Utvikle nasjonale veiledere for kunnskapsbasert praksis

I og med at søskenplasseringer er et avgjørende felt innen norsk barnevern, bør noen former for nasjonale føringer gjøre seg gjeldende i praksis – altså som gir veiledning på hvordan skjønn skal utøves (Ref. Meld. St. 17 (2015–2016)). I dag foreligger ingen reell nasjonal faglig anbefaling som gir veiledning på utøvelse av skjønn innen søskenplasseringer eller søskensamvær – altså som gir veiledning som kan sikre at «søsken skal få bo sammen» (Meld.St.17 (2015–2016)). En slik veileder skal ta «utgangspunkt i at søsken bør bo sammen» og skal gi veiledning på hvordan vurderinger skal utøves som begrunner enten splitelse eller søskenplassering. De to anbefalingene som i dag er gitt av Bufdir, stadfester kun de føringene som allerede er lagt, og er på et slikt nivå at de neppe kan sies å bistå skjønnsutøvelse hos saksbehandlere som møter barn og familier.

Når det ikke finnes noen begrunnet metode for hvordan man går fram i praksis for å sikre søskenplassering, åpner dette for en vilkårlighet i praksisfeltet. Den faglige praksis rundt søskenplassering blir ulik og baserer seg på motivasjon og kunnskap hos saksbehandler, kommune og region. Når det i tillegg ikke foreligger dedikert metodeutvikling og forskning på området, så risikerer saksbehandling å bli utført i et kunnskapsløst limbo. En nasjonal veileder, en klar metode og forskning innen søskenplassering, kan gjøre noe med denne vilkårligheten. Et naturlig utgangspunkt for en veileder vil være FNs egen-utviklede anbefalinger (UN General Assembly, 2013). I tillegg foreligger også SOS-barnebyers anbefalinger, som tar utgangspunkt i BK, og som både er av en internasjonal karakter og som er langt mer innrettet mot praksis (SOS – Children's Villages, 2012). En potensiell veileder bør også ses i sammenheng med en eventuell fornyet versjon av «Rutinehåndboken for kommunenes arbeid med fosterhjem».¹⁸

18

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/ddd/pdfv/284440-q-1102_rutinehandbok.pdf . Lastet ned 30.05.17.

5.5 Mer moro med brødre og søstre

Programmet er utviklet ved Universitetet i Illinois, og er benevnet «More fun with sisters and brothers». Programmet skal virke forebyggende og skal lære unge barn sosial og emosjonell interaksjon og sikre at søskenflokker blir mer integrerte. Dette er et opplæringsprogram rettet inn mot unge søskenflokker. Med opplæringsprogrammet følger materiell som leker og bøker, noe som alt i alt skal kunne bidra til å gi barn i søskenflokker trygghet.¹⁹

¹⁹ <https://engage.illinois.edu/entry/829> . Lastet ned 30.05.17.

6 Avsluttende diskusjon

Søskenrelasjonen er, slik det framgår av familiens status innen norsk rettspraksis, en del av en naturlig ramme for oppvekst, fordi det er en bestemt familierelasjon i familien. Søskenflokket som enhet har rett til privatliv og fravær av tilfeldig eller ulovlig inngripen (Se Søvig i Prop. 106 L (2012–2013)). I denne rapporten er det foreslått at når barnevernet griper inn i relasjonen mellom foreldre og barn, har de ikke uten videre rett til å gripe inn i relasjonen mellom søsken.

I tillegg til at det er avgitt en slik fortolkning av hvordan praksis bør styres av Barnekonvensjonens bestemmelser, er et prinsipp om familiefortrinn nedfelt i Grunnloven (*Grl*) §104 fra 2014. Dette innebærer at søskenrelasjoner, og ikke bare relasjonen mellom foreldre og barn, fortsatt er en type familierelasjon etter et inngrep, og som derigjennom ytes spesielt vern da barn fortrinnsvis skal vokse opp i familie. Stortinget har dessuten forpliktet seg, gjennom Stortingsvedtak 757, sterkt til å sikre at søskenflokker i mindre grad blir splittet. Vedtaket kom i kjølevannet av fosterhjemsmeldingen fra 2016 (Meld. St. 17 (2015–2016)):

Stortinget ber regjeringen sørge for at søsken som hovedregel ikke blir splittet ved omsorgsovertakelse, og at det gjøres tiltak som legger bedre til rette for fosterfamilier som tar i mot søsken.

Dette vedtaket går igjen også i budsjettproposisjonen for budsjettåret 2017, og er således satt på dagsorden i forvaltningsapparatet i norsk barnevern som en sterk demokratisk forankret forpliktelse.

Søskenplasseringer i fosterhjem blir i faglitteraturen omtalt som mer stabile, og innebærer enklere tilpasninger for barna og bedre fungering (Aarons et al., 2010; Barber & Delfabbro, 2003; Rubin, O'Reilly, Luan, & Localio, 2007). De studiene som har gått inn på problemstillingen om tilbakeføring, melder også om at når søsken plasseres sammen går det kortere tid før tilbakeføring når dette er mulig (V. N. Albert & W. C. King, 2008; Leathers, 2005; Webster et al., 2005). I tillegg er det vist at samlet søskenplassering virker forebyggende på stressende og traumatiserende hendelser som en plassering er (Conger et al., 2009). Det motsatte er også funnet, nemlig at oppsplitting fører til økte atferdsproblemer og helseproblematikk (R. L. Hegar & Rosenthal, 2011).

Blant informantene til studien er det uttrykt en skepsis til hvordan fosterhjemstjenesten fungerer på tvers av nivåer i barnevernsektoren når det kommer til søskenplasseringer. I tillegg er det ikke en omforent holdning til å etterkomme de kravene som stilles både politisk og rettslig. En informant kunne melde at barnets beste-vurderinger innebar ofte å gi barnet en ny start, i en ny familiekontekst. Kulturer lokalt kan med andre ord inneha en skepsis til søskenplassering som det ikke er dekning for i lovforståelsen presentert i denne rapporten.

I «Meld. St. 17 (2015–2016): Trygghet og omsorg. Fosterhjem til barns beste» framgår et budskap som er like aktuell som tidligere, nemlig at søskenplasseringer krever en spesiell innsats fordi det er noe annet enn en enkelplassering. I faglitteraturen som er presentert vises det til flere forslag til hvordan dette skal kunne gjøres. Listen i denne rapporten er langt fra dekkende. Først og fremst er det et stort behov for mer dedikert forskning på nettopp søskenplassering samt tiltaksutvikling. Dette kan innebære ethvert ledd eller helheten i saksgangen i barnevernet, beslutning om omsorgstiltak, og den påfølgende oppfølgingen.

Kartleggingen av utfordringene som barnevernet står overfor viser at de prinsipielle føringene for dagens praksisfelt er utydelige, og dette til tross for de sterke føringene som ligger i både lovverk og aktivitet fra Stortinget og regjering. Herunder er det viktig å klargjøre for praksisfeltet hvordan grunnlovens prinsipp om familiefortrinn skal forstås, gitt at det underliggende prinsippet om at alle beslutninger som angår et barn skal ha prinsippet om barnets beste som en grunnleggende betraktning (jf. BK Art. 3.1.). Her er det naturlig å skue hen til FNs retningslinjer for omsorgstiltak, fordi FNs retningslinje er basert på et menneskerettslig rasjonale, noe som i dag harmoniserer med norske forpliktelser (UN General Assembly, 2013). SOS-barnebyer har også gått i dybden på hva søskenplasseringer innebærer, og har utredet ulike anbefalinger (SOS – Children's Villages, 2012). Denne rapporten åpner opp for europeiske erfaringer, og for videre satsing på europeisk og komparativ forskning.²⁰

Dersom barnevernet skal få plassert søskenflokker sammen, må det tilføres flere ressurser for å sikre at Bufetat har beredskapshjem og fosterhjem dedikert til søskenplasseringer. Dette innebærer egne rekrutteringsmetoder,

²⁰ Publikasjonsspråkene møter språkbarrieren til forskeren for denne rapporten.

samt dedikert beredskap av fosterforeldre til søskenflokker. Det koster mer fordi det krever en langt større mengde omsorgsarbeid fra fosterforeldrene og fra oppfølgingsansvaret hos barnevernet kommunalt. I dag er ikke søskenplasseringer en dedikert og integrert del av Bufetats plikter innen å rekruttere, drive opplæring eller yte bistand selv om føringene fra Stortinget skulle tilsi at en viss endring skulle ha forekommet.

Når over halvparten av søsken splittes, har norsk barnevern et godt stykke igjen før søskenplasseringer blir en integrert del av en vellykket praksis. Informantene til denne studien kunne i tillegg stort sett kun gi administrative og praktiske forklaringer på hvorfor søsken ikke ble plassert sammen. Dette er i strid med det som skal virke styrende inn på praksis, nemlig at splittelser skal være til barnets beste. Det er også store fordeler ved søskenplasseringer som skal trumfes av et argument om at splittelse skal forekomme. Kravet til å gi begrunnelser er derfor stort dersom splittelser skal kunne stå seg under omsorgsplasseringer.

Dersom problemet med splittelser skal løses, fordrer dette at forvaltningen av fosterhjemtjenester, enten det er kommunalt eller statlig, endrer tjenestedesign og praksis slik at konstitusjonelle forpliktelser skal kunne innfris overfor søsken. Samtlige informanter til denne studien var innforstått med at søskenflokker ikke skal splittes, og at i de tilfeller splittelser forekom, så skulle man jobbe for samværsordninger mellom søsken.

Summary

The report maps out the challenges and problems that child protection services are faced with when trying to carry out sibling placements. Six out of ten siblings are split up during placements. Stortinget and the executive have expressed that siblings is supposed to be placed in the same foster home unless it is not in the child's best interests. Since these are relatively recently expressed demands, they rest as large challenges within the service-sector and its ability to ensure co-placement of siblings. The challenges also seem to be on an organizational level and not in the field of professional practice. It seems to be that the main challenge is that there are not enough foster homes that can take siblings.

The report also examines the legal status of sibling placements, and what consequences the legal status has for the field of practice. Today, a principle of family-presumption is entrenched in the constitution, and sibling relationships constitute a type of family relation. In most cases, the child protection services intervene in the relationship between parent and child. The child protection services do not have the right to intervene in the relation between siblings. If siblings are split up, it can only happen if it is in the child's best interest.

In the end, certain measures are proposed that can mend the problem and can help solving the challenges caused by siblings splitting up.

The research-project lasted only for a brief period (two months), and it is a need for further research in order to safeguard the goal of co-placement of siblings.

Litteraturliste

- Aarons, G., James, S., Monn, A., Raghavan, R., Wells, R., & Leslie, L. (2010). Behavior Problems and Placement Change in a National Child Welfare Sample: A Prospective Study. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 49(1), 70-80. Retrieved from <http://ovidsp.ovid.com/ovidweb.cgi?T=JS&PAGE=reference&D=ovftk&NEWS=N&AN=00004583-201001000-00011>
- Akin, B. A. (2011). Predictors of foster care exits to permanency: A competing risks analysis of reunification, guardianship, and adoption. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 999-1011. doi:10.1016/j.childyouth.2011.01.008
- Albert, V., & King, W. (2008). Survival analyses of the dynamics of sibling experiences in foster care. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89(4), 533–541.
- Albert, V. N., & King, W. C. (2008). Survival Analyses of the Dynamics of Sibling Experiences in Foster Care. *Families in Society-the Journal of Contemporary Social Services*, 89(4), 533–541. doi:10.1606/1044-3894.3819
- Alston, P. (1994). The best interests principle: Towards a reconciliation of culture and human rights. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 8(1), 1–25.
- Amundsen, L. M. M. (2016). *Søskenplasseringer i barnevernet–En kvalitativ studie om hvordan barnevernansatte vurderer om søsken skal plasseres sammen i fosterhjem*. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Angel, B. Ø. (2014). Foster Children's Sense of Sibling Belonging. *SAGE Open*, 4(1), 2158244014529437. doi:doi:10.1177/2158244014529437
- Backe-Hansen, E. (2014). *Barnevern i Norge 1990–2010 : en longitudinell studie NOVA-rapport* (online), Vol. 9/14.
- Backe-Hansen, E., Havik, T., & Grønningsæter, A. B. (2013). *Fosterhjem for barns behov : rapport fra et fireårig forskningsprogram NOVA-rapport* (online), Vol. nr. 16/13.
- Barber, J. G., & Delfabbro, P. H. (2003). Placement Stability and the Psychosocial Well-Being of Children in Foster Care. *Research on Social Work Practice*, 13(4), 415–431. doi:doi:10.1177/1049731503013004001
- Boer, F., & Spiering, S. (1991). Siblings in foster care: Success and failure. *Child Psychiatry and Human Development*, 21(4), 291–300. doi:10.1007/BF00705933
- Burton, L. (2007). Childhood Adultification in Economically Disadvantaged Families: A Conceptual Model. *Family Relations*, 56(4), 329–345. doi:10.1111/j.1741-3729.2007.00463.x
- Cicirelli, V. G. (2013). *Sibling relationships across the life span*: Springer Science & Business Media.

- Conger, K. J., Stocker, C., & McGuire, S. (2009). Sibling socialization: The effects of stressful life events and experiences. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2009(126), 45–59. doi:10.1002/cd.256
- Crampton, D. (2007). Research Review: Family group decision-making: a promising practice in need of more programme theory and research. *Child & Family Social Work*, 12(2), 202–209. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00442.x
- Dokument 16 (2011–2012). *Rapport til Stortingets presidentskap for Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven*. Oslo: Stortinget.
- Eckhoff, T. (1983). *Statens styringsmuligheter, særlig i ressurs- og miljøspørsmål*. Oslo: Tanum-Norli.
- Falch-Eriksen, A. (2016). *Foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn. Familievernets rolle og foreldrenes krise, mestring og endring*. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., Hostetler, M. L., Sakuma, K.-L., Jones, D., & McHale, S. M. (2013). Siblings Are Special: Initial Test of a New Approach for Preventing Youth Behavior Problems. *Journal of Adolescent Health*, 53(2), 166–173. doi:10.1016/j.jadohealth.2012.10.004
- Feinberg, M. E., Solmeyer, A. R., & McHale, S. M. (2012). The Third Rail of Family Systems: Sibling Relationships, Mental and Behavioral Health, and Preventive Intervention in Childhood and Adolescence. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15(1), 43–57. doi:10.1007/s10567-011-0104-5
- General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). New York: UN Committee on the Rights of the Child (CRC).
- Greeno, E. J., Uretsky, M. C., Lee, B. R., Moore, J. E., Barth, R. P., & Shaw, T. V. (2015). Replication of the KEEP Foster and Kinship Parent Training Program for Youth with Externalizing Behaviors. *Children and Youth Services Review*.
- Greeno, E. J., Uretsky, M. C., Lee, B. R., Moore, J. E., Barth, R. P., & Shaw, T. V. (2016). Replication of the KEEP foster and kinship parent training program for youth with externalizing behaviors. *Children and Youth Services Review*, 61, 75–82. doi:10.1016/j.childyouth.2015.12.003
- Grimen, H. (2009). *Hva er tillit*. Oslo: Universitetsforl.
- Grimen, H., & Molander, A. (2008). Profesjoner og kjønn. In L. I. Terum & A. Molander (Eds.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gr. LOV 1814-05-17: Kongeriket Norges Grunnlov*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Hegar, R. (1986). *Siblings in foster care: A descriptive and attitudinal study* (Vol. null).
- Hegar, R. L. (2005). Sibling placement in foster care and adoption: An overview of international research. *Children & Youth Services Review*, 27(7), 717–739. doi:10.1016/j.childyouth.2004.12.018

- Hegar, R. L., & Rosenthal, J. A. (2011). Foster children placed with or separated from siblings: Outcomes based on a national sample. *Children and Youth Services Review, 33*(7), 1245–1253.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.02.020>
- Herrick, M. A., & Piccus, W. (2005). Sibling connections: The importance of nurturing sibling bonds in the foster care system. *Children and Youth Services Review, 27*(7), 845–861.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.12.013>
- Hollows, A., & Nelson, P. (2006). Equity and pragmatism in judgement-making about the placement of sibling groups. *Child & Family Social Work, 11*(4), 307–315. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00410.x
- Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A., & Hannah, N. J. (2011). The Parentification Inventory: Development, Validation, and Cross-Validation. *The American Journal of Family Therapy, 39*(3), 226–241.
doi:10.1080/01926187.2010.531652
- James, S., Monn, A. R., Palinkas, L. A., & Leslie, L. K. (2008). Maintaining sibling relationships for children in foster and adoptive placements. *Children and Youth Services Review, 30*(1), 90–106.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.07.001>
- Jones, C. (2015). Sibling relationships in adoptive and fostering families: A review of the international research literature. *Children & Society*.
- Kant, I. (2006). *The science of right*: Digireads. com.
- Kennedy, D. E., & Kramer, L. (2008). Improving Emotion Regulation and Sibling Relationship Quality: The More Fun With Sisters and Brothers Program*. *Family Relations, 57*(5), 567–578. doi:10.1111/j.1741-3729.2008.00523.x
- Kim, J. Y., McHale, S. M., Wayne Osgood, D., & Crouter, A. C. (2006). Longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence. *Child Development, 77*(6), 1746–1761.
- Koh, E., Rolock, N., Cross, T. P., & Eblen-Manning, J. (2014). What explains instability in foster care? Comparison of a matched sample of children with stable and unstable placements. *Children and Youth Services Review, 37*, 36–45.
doi:10.1016/j.childyouth.2013.12.007
- Leathers, S. J. (2005). Separation from siblings: Associations with placement adaptation and outcomes among adolescents in long-term foster care. *Children and Youth Services Review, 27*(7), 793–819.
doi:10.1016/j.childyouth.2004.12.015
- Leichtentritt, J. (2013). “It is difficult to be here with my sister but intolerable to be without her”: Intact sibling placement in residential care. *Children and Youth Services Review, 35*(5), 762–770.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.01.022>

- Lery, B., Shaw, T. V., & Magruder, J. (2005). Using administrative child welfare data to identify sibling groups. *Children & Youth Services Review, 27*(7), 783–791. doi:10.1016/j.chilyouth.2004.12.012
- Lin, C. H. (2014). Evaluating Services for Kinship Care Families: A Systematic Review. *Children and Youth Services Review, 36*, 32–41. doi:10.1016/j.chilyouth.2013.10.026
- Linares, L. O., Li, M., Shrout, P. E., Brody, G. H., & Pettit, G. S. (2007). Placement shift, sibling relationship quality, and child outcomes in foster care: A controlled study. *Journal of Family Psychology, 21*(4), 736–743. doi:10.1037/0893-3200.21.4.736
- Luhmann, N. (1988). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. In D. Gambetta (Ed.), *Trust. Making and breaking cooperative relations* (pp. 246 s.). Oxford: Blackwell.
- Mama, R. S. (2010). Needs, Rights, and the Human Family: The Practicality of the Convention on the Rights of the Child. *Child Welfare, 89*(5), 177–189. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=56646285&site=ehost-live>
- McCormick, A. (2010). Siblings in Foster Care: An Overview of Research, Policy, and Practice. *Journal of Public Child Welfare, 4*(2), 198–218. doi:10.1080/15548731003799662
- McDowall, J. (2015). *Sibling placement and contact in out-of-home care: Policy and Advocacy Unit*, CREATE Foundation.
- Meld. St. 17 (2015–2016). *Meld. St. 17 (2015–2016) – Trygghet og omsorg*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Miron, D., Sujan, A., & Middleton, M. (2013). Considering the best interests of infants in foster care placed separately from their siblings. *Children and Youth Services Review, 35*(9), 1385–1392. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.chilyouth.2013.05.008
- Mitchell, M. B. (2016). *The neglected transition: Building a relational home for children entering foster care*: Oxford University Press.
- NOU 2016:16. *NOU 2016:16 – Ny barnevernlov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ot.prp.nr.44 (1991–1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Ot.prp.nr.76 (2005–2006). *Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven – saksbehandlingsregler for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Pedersen, J. (2016). "Ønsket er at søsken skal vokse opp sammen..." -En studie av saksbehandlere i barnevernet: Hvordan forstår de begrepet søsken, og hva vektlegges i deres vurderinger om søsken skal plasseres sammen eller skilles ved en plassering i fosterhjem. Høgskolen i Oslo og Akershus.

- Pinel-Jacquemin, S., Cheron, J., Favart, E., Dayan, C., & Scelles, R. (2013). Violence among siblings and joint placement: A review of the literature. *Early Child Development and Care, 183*(7), 963–980. doi:10.1080/03004430.2012.6999
- Price, J., Roesch, S., Walsh, N., & Landsverk, J. (2015). Effects of the KEEP Foster Parent Intervention on Child and Sibling Behavior Problems and Parental Stress During a Randomized Implementation Trial. *Prevention Science, 16*(5), 685–695. doi:10.1007/s11121-014-0532-9
- Price, J. M., Roesch, S. C., & Walsh, N. E. (2012). Effectiveness of the KEEP foster parent intervention during an implementation trial. *Children & Youth Services Review, 34*(12), 2487–2494. doi:10.1016/j.childyouth.2012.09.010
- Prop. 106 L (2012–2013). *Endringer i barnevernloven*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Pruneau, A. K. (2016). *Effects of Separating Siblings in Foster Care*: Michigan School of Professional Psychology.
- Rast, J., & Rast, J. E. (2014). Neighbor to family: Supporting sibling groups in foster care. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services, 95*(2), 83–91.
- Rauktis, M. E., Huefner, J., & Cahalane, H. (2011). Perceptions of Fidelity to Family Group Decision-Making Principles: Examining the Impact of Race, Gender, and Relationship. *Child Welfare, 90*(4), 41–59. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=70274633&site=ehost-live>
- Rock, S., Michelson, D., Thomson, S., & Day, C. (2015). Understanding Foster Placement Instability for Looked After Children: A Systematic Review and Narrative Synthesis of Quantitative and Qualitative Evidence. *British Journal of Social Work, 45*(1), 177–203. doi:10.1093/bjsw/bct084
- Rubin, D. M., O'Reilly, A. L. R., Luan, X., & Localio, A. R. (2007). The Impact of Placement Stability on Behavioral Well-being for Children in Foster Care. *Pediatrics, 119*(2), 336–344. doi:10.1542/peds.2006-1995
- Ryan, E. (2002). Assessing sibling attachment in the face of placement issues. *Clinical Social Work Journal, 30*(1), 77–93.
- Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., James, J., Tecci, M., Baumann, D. J., & Rodriguez, C. (2009). Evidence-based practice in family group decision-making for Anglo, African American and Hispanic families. *Children and Youth Services Review, 31*(11), 1187–1191. doi:10.1016/j.childyouth.2009.08.003
- Shlonsky, A., Bellamy, J., Elkins, J., & Ashare, C. J. (2005). The other kin: Setting the course for research, policy, and practice with siblings in foster care. *Children and Youth Services Review, 27*(7), 697–716. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.12.019>
- Shlonsky, A., Webster, D., & Needell, B. (2003). The ties that bind: A cross-sectional analysis of siblings in foster care. *Journal of Social Service Research, 29*(3), 27–52. doi:10.1300/J079/v29n03_02

- Skivenes, M. (2003). Biologi og barnets beste i barneverntjenesteloven. *Retfærd*(26), 73–88.
- Skivenes, M., & Strandbu, A. (2006). A child perspective and children's participation. *Children Youth and Environments*, 16(2), 10–27.
- Smith, L. (1991). Barn, foreldre og menneskerettigheter. *Jussens venner*, Hefte 3.
- Smith, M. C. (1996). An Exploratory Survey of Foster Mother and Caseworker Attitudes about Sibling Placement. *Child Welfare*, 75(4), 357–375. Retrieved from <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-0347803990&partnerID=40&md5=a556ab9f6915b444df8e3151219a14e7>
- SOS – Children's Villages. (2012). *Because we are sisters and brothers. Sibling relations in alternative care*. Italy: Dialogwerkstatt.
- SOS-barnebyer. (2016). *SOS-barnebyer. Søskenbarometer 2016*. Oslo: SOS-barnebyer.
- Søvig, K. H. (2009). *Barnets rettigheter på barnets premisser: utfordringer i møtet mellom FNs barnekonvensjon og norsk rett: Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen*.
- Sundvollen-erklæringen. (2013). *Politisk plattform for en regjering utgått fra Høyre og Fremskrittspartiet*. Sundvollen: Regjeringen Solberg.
- Tarren-Sweeney, M., & Hazell, P. (2005). The mental health and socialization of siblings in care. *Children and Youth Services Review*, 27(7), 821–843. doi:10.1016/j.childyouth.2004.12.014
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2008). Links between older and younger adolescent siblings' adjustment: The moderating role of shared activities. *International Journal of Behavioral Development*, 32(2), 152–160. doi:10.1177/0165025407087214
- UN General Assembly. (2013). *UN General Assembly. UN Guidelines for the Alternative Care of Children*. New York: United Nations.
- Vinnerljung, B., Sallnäs, M., & Berlin, M. (2017). Placement breakdowns in long-term foster care – a regional Swedish study. *Child and Family Social Work*, 22(1), 15–25. doi:10.1111/cfs.12189
- Waid, J., Kothari, B. H., Bank, L., & McBeath, B. (2016). Foster care placement change: The role of family dynamics and household composition. *Child Youth Serv Rev*, 68, 44–50. doi:10.1016/j.childyouth.2016.06.024
- Wang, E. W., Lambert, M. C., Johnson, L. E., Boudreau, B., Breidenbach, R., & Baumann, D. (2012). Expediting permanent placement from foster care systems: The role of family group decision-making. *Children and Youth Services Review*, 34(4), 845–850. doi:10.1016/j.childyouth.2012.01.015
- Washington, K. (2007). Research Review: Sibling placement in foster care: a review of the evidence. *Child & Family Social Work*, 12(4), 426–433. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00467.x
- Webster, D., Shlonsky, A., Shaw, T., & Brookhart, M. A. (2005). The ties that bind II: Reunification for siblings in out-of-home care using a statistical technique

- for examining non-independent observations. *Children and Youth Services Review*, 27(7), 765-782. doi:10.1016/j.childyouth.2004.12.016
- Winokur, M. A., Holtan, A., & Batchelder, K. E. (2015). Systematic Review of Kinship Care Effects on Safety, Permanency, and Well-Being Outcomes. *Research on Social Work Practice*, 1049731515620843.
- Winsvold, A., Valset, K., Clausen, S.-E., & Kristofersen, L. (2012). *Stabile eller ustabile søskenplasseringer i barnevernet*. Retrieved from Oslo:
- Wojciak, A. S., McWey, L. M., & Helfrich, C. M. (2013). Sibling relationships and internalizing symptoms of youth in foster care. *Children and Youth Services Review*, 35(7), 1071–1077.
doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.04.021
- Wulczyn, F., & Zimmerman, E. (2005). Sibling placements in longitudinal perspective. *Children and Youth Services Review*, 27(7), 741–763.
doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.12.017
- Zeijlmans, K., Lopez, M., Grietens, H., & Knorth, E. J. (2017). Matching children with foster carers: A literature review. *Children and Youth Services Review*, 73, 257–265. doi:10.1016/j.childyouth.2016.12.017